

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Nové státy v mezinárodním systému: komparace vzniku
Jižního Súdánu, Východního Timoru a Černé Hory**

Matěj Orosz

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Nové státy v mezinárodním systému: komparace vzniku
Jižního Súdánu, Východního Timoru a**

Černé Hory

Matěj Orosz

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, PhD. za její trpělivost a čas, jež věnovala kontrole mé práce a také za její přínosné rady a připomínky.

Obsah

Seznam použitých zkratek

1. Úvod.....	1
2. Stát a jeho definice.....	2
2.1. Znaký státnosti.....	3
2.2. Vznik státu	4
2.3. Uznání státu	5
3. Jižní Súdán.....	6
3.1. Historicko-politický vývoj.....	7
3.2. Důvody pro samostatnost	13
3.3. Angažovanost vnějších aktérů v procesu vzniku	14
3.4. Vývoj po nezávislosti.....	16
4. Východní Timor.....	18
4.1. Historicko-politický vývoj.....	18
4.2. Důvody pro samostatnost	23
4.3. Angažovanost vnějších aktérů v procesu vzniku	23
4.4. Vývoj po nezávislosti.....	25
5. Černá Hora.....	27
5.1. Historicko-politický vývoj.....	27
5.2. Důvody pro samostatnost	33
5.3. Angažovanost vnějších aktérů v procesu vzniku	34
5.4. Vývoj po nezávislosti.....	35
6. Závěr	38
7. Seznam použité literatury a pramenů	42
8. Cizojazyčné resumé	47
9. Přílohy.....	48

Seznam použitých zkratk

ALF	Azánská osvobozenecká fronta (Azania Liberation Front)
AMP	Aliance pro změnu a progres (Alliance for Change and Progress)
APODETI	Timorský lidový demokratický svaz (Associação Popular Democrática Timorens)
ASDT	Timorská sociálnědemokratická asociace (Associação Social-Democrata Timorens)
ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie (Association of South East Asian Nations)
CNRT	Mauberská národní rada odboje (Conselho Nacional da Resistência Maubere)
DPS	Demokratická strana socialistů (Demokratska partija socialista)
EU	Evropská Unie
FRETILIN	Revoluční fronta za nezávislý Východní Timor (Frente Revolucionária de Timor Leste Independente)
IGAD	Mezivládní úřad pro rozvoj (Intergovernmental Authority on Development)
INTERFET	Mezinárodní síly ve Východním Timoru (International Forces East Timor)
KLDR	Korejská lidově demokratická republika
NIF	Národní islámská fronta (National Islamic Front)
NUP	Národní unionistická strana (National Union Party)
OSN	Organizace spojených národů

SAF	Súdánské ozbrojené síly (Sudan Armed Force)
SANU	Súdánská africká národní unie (Sudan African National Union)
SDP	Sociálně demokratická strana Černé Hory (Socijaldemokratska Partija Crne Goreú)
SPLA	Súdánská lidová osvobozenecká armáda (Sudan People's Liberation Army)
SPLM	Súdánské lidové osvobozenecké hnutí (Sudan People's Liberation Movement)
UDT	Timorský demokratický svaz (União Democrática Timorens)
UNAMET	Mise OSN ve Východním Timoru (United Nations Mission in East Timor)
UNMIT	Integrovaná mise OSN ve Východním Timoru (United Nations Integrated Mission in East Timor)
UNTAET	Přechodná správa OSN ve Východním Timoru (United Nations Transitional Administration in East Timor)

1. Úvod

Ve 21. století vznikla řada entit, ne všechny však splňují základní kritéria, která by z nich dělala suverénní stát. Existují ovšem také příklady těch zemí, které dosáhly nezávislosti, zároveň splňují tyto podmínky, a dají se tedy považovat za plnohodnotný stát v mezinárodním systému. Mezi takové příklady mohou v současné době patřit státy: Jižní Súdán¹, Východní Timor a Černá Hora.

Práce si klade za cíl představit proces vzniku u všech tří států a porovnat rozdíly v jejich cestě za nezávislostí. Pro dosažení těchto cílů bude nezbytné řešit následující otázky: jaké okolnosti předcházely nezávislostem jednotlivých zemí? Jaké jsou případné rozdíly v důvodech a argumentech pro samostatnost? Angažovali se v procesu vzniku jiní aktéři? Jaká je situace po nezávislosti? Samotná práce se dělí na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část pojednává obecně o státnosti a vzniku státu z pohledu mezinárodního práva a politiky. To v kontextu celé práce poslouží k snadnějšímu pochopení pojmu „suverénní stát“ a představení toho, co vše musí určitá entita v mezinárodním systému splňovat, aby mohla být právě takto nazývána. Dále také pro lepší představu, jak mohou státy vzniknout a co pro ně reálně uznání či neuznání jejich nezávislosti znamená.

Následující praktická část již analyzuje cestu vybraných států k nezávislosti, a to z hlediska hladiny analýzy státu i hladiny analýzy mezinárodního systému tak, aby zde byla rozpoznatelná rozdílnost a případná podobnost, která bude podrobněji rozebrána v závěrečné kapitole. Dále u sledovaných zemí nejdříve zaznamenává jejich historicko-politický vývoj do získání samostatnosti, poté se věnuje důvodům, proč usilovaly o nezávislost a vnějším aktérům, kteří se podíleli na procesu vzniku jednotlivých států. Nakonec se zaměří na jejich vývoj od získání nezávislosti do současnosti.

Závěrečná kapitola se zabývá shrnutím výsledků získaných v dílčích případových studiích. Zároveň také porovnává, zdali se tyto výsledky odlišují nebo jsou si v určitých směrech podobné, či totožné a vysvětluje, proč tomu tak je a co to znamená.

¹ V práci budu pracovat také s pojmem „jižní Súdán“. Takto budu nazývat jižní oblast v rámci sjednoceného Súdánu. Po nezávislosti již můžeme hovořit o Jižním Súdánu, jakožto o samostatném státu.

Jak je již z názvu této bakalářské práce zřejmé, používá se zde především metoda komparativní, nechybí však ani práce s hladinami analýzy za pomoci, kterých se lze zaměřit na jednotlivé úrovně a aktéry v mezinárodním prostředí. V teoretické části věnované obecně státnosti práce čerpá především z publikací věnovaných vzniku státu z pohledu mezinárodního práva a mezinárodních vztahů. Praktická část poté obsahuje publikace autorů věnujících se historii jednotlivých států a jejich cestě k nezávislosti. Dále také zdroje věnované konkrétně vnějším aktérům, kteří měli v zemích své zájmy nebo přispěli k zisku samostatnosti. V práci se vyskytují i informace z internetových zdrojů, které se zabývají především nedávným a současným situacím v jednotlivých státech. K snadnějšímu zjištění informací o zemích poslouží Fragile States Index vytvořený Fondem pro mír, jež za pomoci ekonomických, politických a dalších indexů, měří tlaky působící na 179 zemí po celém světě, které ohrožují stabilitu jednotlivých zemí².

2. Stát a jeho definice

Z právního hlediska je stát jakousi formou organizace společnosti a politickou organizací moci. Jedná se o právnickou osobu, subjekt veřejného i soukromého práva, subjekt mezinárodního společenství a mezinárodního práva. V těchto podobách se historicky vyvíjel po tisíciletí, avšak ne na každém kontinentě, ne v každé historické době, a ne ve všech prvcích se vytvářely stejné podmínky pro jeho existenci, což bude zřetelné také u námi vybraných států, kde se vývoj liší i podle situace na kontinentech. Lišily se rovněž představy o jeho formách, funkcích a podobách, což se promítalo i v různých filozofických, právních a ekonomických představách [Reschová 2019: 1]. Stát disponuje také identitou, která je vyjádřením hodnot, k nimž se státní a veřejná moc hlásí a jimiž legitimizuje svůj status. Identita státu není vnímána pouze jako vnější označení nebo mezinárodní a diplomatické uznání státu a jeho respektování, je to také vyjádření společenské, z části i politické integrity obyvatelstva a občanů státu. Identita je utvářena dlouhodobě a nemusí být nutně převzata všemi obyvateli, je nicméně minimálním základem akceptace systému, nezbytného pro výkon moci ve státě [Reschová 2019: 2]. Právě otázka národní identity bývá často velmi složitá. V některých

² Čím blíže je země k poslednímu 179. místu, tím je situace uvnitř státu stabilnější.

případech je obyvatelstvo státu značně heterogenní a často je jediným pojícím prvkem vyhranění se proti určité hrozbě. Pokud je však hrozba zažehnána, ukazují se problémy různorodé společnosti, což bude zřetelné i u některých případů našich zemí.

2.1. Znak státnosti

Abychom mohli nějakou entitu nazývat státem, musí splňovat základní podmínky, kterými jsou území, obyvatelstvo, suverenita a vláda. Za další znaky lze považovat také monopol na legitimní užití fyzického násilí, organizovanou ekonomiku a dopravní a komunikační systém. Montevidejská úmluva z roku 1933 přidává jako další prvek schopnost vlády státu udržovat styky s jinými státy [Crawford 2007: 45–46].

Prvním ze čtyř základních znaků je území, které je přesně vymezeno hranicemi státu. Území představuje prostor, v němž se realizuje existence společenství lidí, a stát má v daném prostoru pravomoc vykonávat svou vůli, politiku a funkce. Hranice státu jsou vyznačeny na souši, na moři, na vodních tocích i ve vzduchu, a zároveň podléhají úpravám mezinárodních smluv a ratifikacím podle vnitrostátních předpisů daných státem. Území rovněž nemusí být nutně souvislé, takovým příkladem mohou být exklávy a enklávy [Reschová 2019: 6–9].

Další znak představuje obyvatelstvo, které zahrnuje všechny trvale usídlené osoby žijící na území státu. Na všechny obyvatele se dlouhodobě vztahuje právní řád státu a zároveň sami disponují právy, jako například právo podílet se kvalifikovaným způsobem na rozhodování ve státě [Kindlová 2019: 78–79].

Veřejná moc představuje schopnost instituce uplatnit navzdory vůli obyvatel rozhodnutí, jeho výkon a jeho sankcionování. Stát sice není jedinou k tomu určenou institucí, je však jedinou, která takovou moc může prosazovat jako konečnou a nejvyšší. Obecným cílem této moci bývá, dle Reschové: zajištění míru z vnitřního i vnějšího hlediska, nastolení řádu, zajištění kontinuity i stability prostředí, zaručení základních jistot jednotlivcům a substátním celkům. Obecněji by se cíl její funkce dal shrnout jako zajištění „obecného blaha“ [Reschová 2019: 4–5].

Poslední znak tvoří suverenita neboli svrchovanost. Suverenita má dva rozměry: vnitřní a vnější, přičemž obě tyto stránky jsou součástí té samé suverenity. Vnější suverenita je rovna uznání autority dalšími státy mezinárodního společenství.

Vnitřní suverenita je synonymem principu nezasahování třetích stran do vnitřních záležitostí státu [Waisová 2009: 65–66]. Suverénním státem jsou entity nazývány proto, že v mezinárodním systému neexistuje žádné vyšší těleso, které by mělo právo je autoritativně řídit. Avšak vznik nadnárodních orgánů, jako například EU a Evropského soudního dvoru, snížil právní nezávislost, a tím suverenitu mnoha států [King-Kendall 2004: 9–10]. Na vznik nadnárodních celků a jejich orgánů reaguje také Sørensen, který nazývá tuto skutečnost postmoderní suverenitou, ve které je díky vysoké míře integrace těžké rozeznat, co je „vnitrostátním“ a „mezinárodním“ [Sørensen 2005: 185].

Mimo vnější a vnitřní suverenitu můžeme dnes rozlišovat také tzv. absolutní a neabsolutní suverenita. Neabsolutní suverenita je založena na představě, že mohou existovat skutečnosti, kdy může být vědomě porušena suverenita konkrétní politické entity. Příkladem takové situace mohou být humanitární intervence, které směřují na zemi, kde jsou systematicky porušována lidská práva. Absolutní suverenita, na druhou stranu, žádný důvod pro zasahování do vnitřních záležitostí státu nepovažuje za dost podstatný [Waisová 2009: 66].

2.2. Vznik státu

Stát může území získat dvěma způsoby, buď primárně nebo sekundárně (odvozeně). Primárním nabytím se rozumí získání takového území, kde neexistuje suverenita jiného státu. Patří sem: přirozený přírůstek území (akcese) a umělý přírůstek území (akrescence). Akcese je nárůst území v důsledku působení přírodních sil, to může nastat například v důsledku změny toku hraniční řeky či usazováním naplavenin na březích moří, jezer nebo řek. Akrescence nastává úmyslným rozšířením pobřeží za pomoci hrází nebo vysušování [Fňukal 2019: 43]. Tyto příklady tvoří zároveň jedinou možnost, jak v současnosti může stát získat území, aniž by narušoval suverenitu jiného státu.

Sekundárním nabytím získá stát území, kde jiný stát již uplatňoval svou suverenitu. Do této kategorie patří: cese, adjudikace, anexe a oddělení (secese). Cese je smluvním převedením státního území na základně mezinárodního dohody. Do této kategorie spadá několik typů smluv o cesi, nejčastějšími jsou mírové smlouvy

ukončující válečné konflikty, nebo smlouvy o pronájmu. Speciálním typem cese je koupě území, kdy dojde k převodu suverenity nad územím za finanční náhradu³. Dalším zvláštním typem cese je odtržení území na základě referenda (plebiscitu). V tomto případě rozhodují o státoprávní příslušnosti území přímo jeho obyvatelé v referendu, zároveň se také všechny zainteresované strany dohodnou, že budou akceptovat tyto výsledky⁴. Adjudikace je získání území na základě rozhodnutí arbitra, kterému státy předají spornou záležitost k vyjádření⁵. Soud poté rozhodne, co komu připadne. Anexe je jednostranné, násilné připojení území jinému státu anektujícím státem. Tento způsob nabytí území byl uznáván do přijetí Charty OSN, která zakazuje sílu nebo hrozbu silou v mezinárodním prostředí [Fňukal 2019 43–44]. Poslední možností, jak může vzniknout nový stát, je secese neboli oddělení území od existujícího státu. Odtržením části území vzniká nový stát, přičemž původní stát nezanikl, ale stále existuje [Crawford 2007: 384–387].

2.3. Uznání státu

V mezinárodním právu neexistuje povinnost uznat nově vzniklou jednotku. Její uznání, případně neuznání, je tak možné interpretovat politicky, nemůžeme z něj vyvozovat mezinárodněprávní důsledky. V kontextu účinků uznání jednotek se pracuje především se dvěma teoriemi – deklaratorní a konstitutivní. Obě teorie se liší v tom, zda uznání pouze potvrzuje existenci státu, a tudíž pro něj není zásadním (deklaratorní teorie), nebo zda stát vzniká až poté, co je uznán (konstitutivní teorie) [Trávníčková 2012].

Konstitutivní teorie se opírá o pozitivistickou teorii, podle níž je závazek respektovat mezinárodní právo odvozen z vůle státu. Vznik nového státu se tedy stává nutností, protože jen tak může vzniknout nový mezinárodněprávní vztah. Mezinárodní praxe však odpovídá více deklaratorní teorii [ibidem], tedy že uznání nového státu představuje čistě politický akt, který je v zásadě nezávislý na existenci státu jako

³ Např. koupě Aljašky Spojenými státy americkými od Ruského impéria.

⁴ Např. 1999 referendum o nezávislosti Východního Timoru, 2006 referendum v Černé Hoře, 2011 referendum v Jižním Súdánu.

⁵ Nejčastějším arbitrem bývá Mezinárodní soudní dvůr v Haagu.

subjektu mezinárodního práva [Crawford 2007: 22–23]. Debata mezi oběma přístupy se považuje za uzavřenou s tímto výsledkem: účinky uznání jsou primárně deklaratorní, omezeně i konstitutivní. To znamená, že uznávající stát bere na vědomí existenci jiného státu, který ovšem bude existovat i bez uznání. Uznání ale současně vyjadřuje vůli respektovat uznaný subjekt jako suverénně rovný stát [Trávníčková 2012]. Pro politický subjekt je tak mezinárodní uznání především důležitým krokem ve zlepšení pozice v mezinárodním prostředí a navázání mezinárodní spolupráce [Agné 2013: 95]. Prvním krokem, představitelů nově vzniklých entit, často bývá právě snaha o zajištění mezinárodního uznání, což bude zřetelné i u námi vybraných států.

V mezinárodním prostředí můžeme podle míry uznání, podle Trávníčkové, rozlišit nejméně dvě skupiny států. Do první náleží početná skupina států s téměř všeobecným uznáním, kam můžeme zahrnout většinu členů OSN. Druhou skupinu tvoří státy s omezeným uznáním, z nichž některé nebyly přijaty za členy OSN, ale mnohé členy jsou⁶. Vymezit můžeme ještě třetí skupinu jednotek, které vyhlásily nezávislost, ale nejsou uznávány žádným státem (nemohou tedy být členy OSN) [ibidem], jedná se o tzv. kvazistáty⁷.

3. Jižní Súdán

9. července 2011, po svém odtržení od Súdánu, získal Jižní Súdán nezávislost, a stal se tak dosud nejnovějším světovým státem. Stalo se tak 55 let poté, co Súdán vyhlásil svou vlastní autonomii nad Velkou Británií. Za tu dobu prošel náročnou transformací z heterogenního regionu většího celku do samostatného státu – Jihosúdánské republiky. Jednotu Súdánu zpochybnil jih ve dvou občanských válkách, které se táhly po většinu druhé poloviny dvacátého století [LeRiche-Arnold 2012: 1] a vedly ke konečnému rozdělení země.

⁶ Jako jeden z příkladů členských států OSN, které se navzájem neuznávají, můžeme uvést KLDK a Korejskou republiku.

⁷ Příkladem takového kvazistátu může být např. Tchaj-wan, Somaliland, Abcházie.

3.1. Historicko-politický vývoj

Samotný vznik Súdánu v jeho dnešních hranicích je spjat s dlouhotrvajícími střety mezi arabsko-muslimskými nájezdníky ze severu a nilotským obyvatelstvem jihosúdánských nížin. Otrokářské nájezdy a bezpráví, které vládlo v pohraničních oblastech mezi oběma entitami se velkou mírou odrazilo ve formování samostatného Súdánu a rozdělení súdánské identity na severu a jihu [Záhořík 2012: 100]. Právě na těchto událostech, souvisejících s otrokářským obchodem, můžeme spatřovat počátky vzájemné nenávisti.

Na formování moderního Súdánu a promlouvání do dalšího dění měly jižní provincie pouze pramalou možnost. Velké arabské státní celky minulosti, posledním mahdistický stát v Súdán v letech 1883-1898, často kontrastovaly s kmenovými a klanovými společnostmi jižního Súdánu, které nikdy nevytvořily stabilní státní strukturu. Během existence mahdistického státu se podařilo Britům blokovat súdánský obchod na zahraničních trzích, čímž izolovali celé hospodářství země. To nejvíce zasáhlo méně rozvinuté regiony na jihu, což přispělo k vytváření protimahdistických aliancí mezi jihosúdánskými společnostmi [Záhořík 2012: 101].

Roku 1898 se podařilo koalici Velké Británie a Egypta porazit mahdistické vojsko a obnovit vládu nad celou zemí, což vedlo ke vzniku Anglo-egyptského kondominia, které přineslo důsledně oddělenou správu severu a jihu. Na severu Súdánu měl Egypt výhodu spojení s rozsáhlou arabizovanou společností. Na druhou stranu jižní Súdán na konci 90. let 19. století stál mimo pevnou kontrolu Velké Británie a v prvních dvou desetiletích existence kondominia sloužil pouze jako rezervoár pro súdánskou armádu [ibidem].

Ve 20. letech 20. století se Velká Británie rozhodla kvůli geografickým, kulturním, historickým a politickým rozdílům mezi severem a jihem *de facto* rozdělit Súdán na arabsky-mluvící muslimský sever a převážně animistický, křesťanský jih [Sarwar 2012: 173]. Britové začali spravovat Súdán jako ostatní části Britské východní Afriky podle tzv. native administration, což znamenalo, že umožnili jihosúdánským společnostem spravovat své území podle místního práva a zvyklostí, pokud nebyly v rozporu s právem britským. Rozdělení Súdánu na dvě části nabralo ještě reálnějších

podob roku 1930, kdy byla oficiálně formulována tzv. jižní politika, jež měla jižní část chránit od islámského vlivu, a která počítala s budoucím odděleným vývojem jižního Súdánu. Britským cílem totiž bylo v budoucnu politicky i administrativně propojit toto území s koloniemi Britské východní Afriky [Rudincová 2015: 98–100].

Ke změně došlo až roku 1947, kdy byla uskutečněna konference v jižním Súdánu za účasti Britů, zástupců severu a zástupců jihu. Na konferenci v Džubě se jednalo o několika bodech spočívajících ve vytvoření jednotného Súdánu s parlamentem sídlícím na severu, ve kterém by participovali také volení zástupci obyvatel jihu. Závěry konference byly však učiněny již dříve v Chartúmu, neboť si politici význačných rodin ze severu hodlali uchovat dosavadní hegemonii. Politici z jihu zase argumentovali tím, že ještě nenastal čas, aby spolu zástupci obou regionů zasedli ve voleném shromáždění, a že historické animozity nelze smazat nějakou smlouvou. Svůj postoj však pozměnili, když upozorňovali především na fakt, že pouze participace na společném parlamentu může jihosúdánskému lidu přinést možnost rozhodovat o vlastním osudu. Právě s obdobím kolonialismu souvisí rozdílné představy o uspořádání súdánského státu a rozdílná identita obou entit [Záhořík 2012: 102].

Ústava z roku 1948 zavedla volené Zákonodárné shromáždění a Výkonnou radu. Poté, co se Egypt rozhodl anulovat smlouvu o kondominiu navrhli Britové roku 1952 novou ústavu prohlašující Súdán autonomním státem s vlastním parlamentem a vlastní vládou. O rok později společným prohlášením Anglie a Egypta skončilo kondominium a Súdán se měl po následujícím tříletém období stát nezávislým nebo se mohl připojit k Egyptu. Zástupci obou částí Súdánu se rozhodli pro první možnost, přičemž jižní část souhlasila pod příslibem pozdější federativní vlády. V listopadu 1955 skončila evakuace koloniální administrativy a země se měla připravit na samostatnost. Súdán nakonec získal nezávislost na Velké Británii 1. ledna roku 1956 [Klíma 2012: 280], přičemž vláda, v čele s prezidentem al-Azhárim, a hlavní město zůstalo na severu. Brzy po nezávislosti se začaly vztahy mezi oběma regiony zhoršovat s rostoucí nespokojeností jižní části země, která začala pociťovat, že jejich podíl ve všech aspektech politického, kulturního a ekonomického života byl ohrožován mocnějším severem [Sarwar 2012: 173]. Chartúmská vláda zároveň soustavně odmítala vyhovět požadavku jihu na vytvoření federace. V reakci na to vypukla v jižních provinciích

vzpouira armády, proti které vláda tvrdě zasáhla a odsoudila většinu zúčastněných k smrti. Toto povstání lze také považovat za počátek občanské války v zemi [Salman 2013: 352].

Cílem nové vlády bylo roku 1956 vytvořit novou ústavu. Nově sestavený ústavní výbor měl 46 členů, z nichž byli pouze 3 z jižní části. Výbor se navíc rozhodl, že opět nevyhoví žádosti jihu na vznik federace a začal připravovat ústavu pro arabsko-islámský Súdán. Hlavním zdrojem legislativy se mělo stát islámské právo šaría a arabština měla být oficiálním jazykem celé země. Situace se pro jih ještě více zhoršila v roce 1958 poté, co se po vojenském puči dostala k moci Vojenská rada v čele s generálem Abbúdem. V důsledku toho byly v zemi pozastaveny občanské svobody a politické strany byly zakázány. Otázka jihu měla být vyřešena procesem nucené arabizace a islamizace. Angličtina a další místní jazyky měly být nahrazeny arabštinou, křesťanské misie byly zrušeny a kostely měly být nahrazeny mešitami [Salman 2013: 354]. Tento proces byl propagován pod záštitou úsilí zbavit se vlivů britského koloniálního systému a sjednotit celý stát na základě jediného náboženství a kultury vycházející ze severního Súdánu. Vzhledem k tomu, že se členové arabsko-islámské kultury v severním Súdánu vnímali jako nadřazení původním obyvatelům jižního Súdánu, kulturní sjednocení celého státu bylo v jejich očích považováno za jakousi „civilizační misi“ [Rudincová 2015: 101]. Kromě toho vláda oznámila, že je jih ve vzpouře a rozhodla se tvrdě vojensky zasáhnout. Z toho důvodu velká část jižních Súdánců, zejména z řad politiků a vzdělaných vrstev, uprchla ze země do sousedních států. Relativně klidná občanská válka tak přešla do plnohodnotné války šířící se po celém jižním Súdánu [Salman 2013: 356].

Chartúmská politika represe vedla k zformování prvních organizovaných opozičních hnutí v čele se Súdánskou africkou národní unií (SANU), která byla vytvořena jihosúdánskými emigranty v Kongu, a jejímž cílem se stalo vyhlášení nezávislého státu na jihu Súdánu [LeRiche-Arnold 2012: 24–25]. SANU disponovala také svými ozbrojenými složkami – Anyanya, které byly zformovány roku 1963 [Záhořík 2012: 103–104]. Již od počátku však narušovala jednotu jihosúdánských postojů vzájemná animozita jednotlivých regionálních vůdců a odlišná ideologická východiska. I přes to boje pokračovaly a útoky Anyanya vytvářely na sever značný tlak. Tento tlak vyústil v říjnu roku 1964 v řadu nepokojů a protestů obyvatel Chartúmu proti

vojenskému režimu, v němž spatřovali hlavní příčinu probíhajícího konfliktu. „Říjnová revoluce“ donutila Abbúda k odstoupení a předání moci do rukou lidu [Collins 2012: 80–81]. Nová vláda si za svůj primární cíl stanovila řešení konfliktu, proto souhlasila s návrhem zástupců jihu na uspořádání konference, která by přinesla nějaké řešení.

Konference se uskutečnila 16. března 1965 v Chartúmu za účasti zástupců vlády a představitelů jihu. Jižanská delegace však nebyla názorově jednotná a dala se rozdělit na dvě části – skupinu z exilu a skupinu ze Súdánu. Jihosúdánští zástupci z exilu na konferenci obvinili vládu ze severu z propuknutí občanské války a nedodržení dohody z roku 1955, která měla vytvořit federativní vládu. Upozornili, že situace se již změnila a hlavním cílem se pro ně stalo odtržení jižního Súdánu nebo alespoň právo na sebeurčení. William Deng, reprezentující velkou část jihosúdánských politických představitelů, zopakoval dřívější požadavek na federaci. Tvrdil, že vznik federace je jediný způsob, jak ukončit konflikt a vyrovnat se socioekonomickými a kulturními rozdíly mezi oběma částmi země. Na druhé straně stáli zástupci politických stran ze severu, kteří zdůrazňovali, že jsou zcela proti odtržení jižního Súdánu a trvali na sjednocené zemi. Odmítli i požadavek na federaci, ve které viděli první krok k separaci jihu. Konference tak nevedla k žádné plnohodnotné dohodě a občanská válka stále pokračovala [Salman 2013: 357–359].

Téhož roku se v Súdánu k moci dostaly islamistické strany Umma spolu s Národní unionistickou stranou (NUP). Jejich představitelé odmítali jakékoliv další dialogy s jižním Súdánem a hodlali stabilizovat zemi za pomoci práva a pořádku. Vláda viděla v nejednotě jihosúdánských politických stran možnost, jak vyhrát válku a zintenzivnila vojenské útoky po celém jihu. Období neustálých bojů a snah prosazovat Islám v zemi se neslo až do roku 1969, kdy se po vojenském převratu ujal moci Džafar Nimajrí podporovaný levicovými stranami. Jeho vláda představila dva týdny po převratu Deklaraci z 9. června, ve které byly poprvé uznány historické a kulturní rozdíly mezi severem a jihem. Deklarovala také právo obyvatel jihu na rozvoj jejich kultury a tradic ve sjednoceném Súdánu a přislíbila amnestii pro jižany zapojené do války. Deklarace se tak stala počátkem dlouhého a složitého obnovení kontaktů mezi

vládou a Jihosúdánským osvobozeneckým hnutím (SSLM) založeným Josephem Laguem [Salman 2013: 363–364].

Jednání mezi oběma stranami vyústila v mírovou dohodu podepsanou v etiopském hlavním městě Addis Ababa v únoru roku 1972. Na základě tohoto dokumentu získal jižní Súdán regionální autonomii, měl disponovat vlastní regionální vládou spolu s autonomním parlamentem a jednotky Anyanya měly být zapojeny do regulérní súdánské armády. Zástupcům z jižního Súdánu bylo také zaručeno právo zastupovat svůj region v národním parlamentu a centrální vládě. Tyto body mírové dohody, včetně náboženské svobody, byly roku 1973 zakotveny také v nové ústavě, tzv. Southern Sudan Self-Government Act. Dohoda se tak rovnala určitému kompromisu, jelikož bylo dosaženo uznání jižního Súdánu jakožto odlišné entity v rámci jednotného Súdánu. Na druhou stranu byla zachována celistvost země a jižní Súdán nedosáhl úplného odtržení [LeRiche-Arnold 2012: 27–28].

Období relativního míru bylo ukončeno po jedenácti letech od podpisu abbisabebské mírové smlouvy. Důvodem se stalo vyhlášení „zářijových zákonů“ prezidentem Nimajrím roku 1983, ve kterých byl Súdán prohlášen za islámský stát a po celé zemi byl zaveden islámský zákon šaría. Dalším faktorem vedoucím k obnově konfliktu bylo rozhodnutí súdánské vlády rozdělit jižní Súdán na tři provincie spravované prezidentem-dosaženými guvernéry [Rolandsen-Daly 2016: 101-102]. Z ekonomického hlediska netoužil sever po autonomii jižní část především kvůli objevení ropných zásob na tomto území. Hospodářská emancipace by pravděpodobně vedla k dalšímu nárůstu separatistických tendencí na jihu, o které Chartúmská vláda nestála [Rudincová 2015: 104].

Hlavním opozičním hnutím proti súdánské vládě se stalo Súdánské lidové osvobozenecké hnutí (SPLM) se svým ozbrojeným křídlem – Súdánskou lidovou osvobozeneckou armádou (SPLA), vedenou Johnem Garangem. Strategie SPLA do značné míry navazovala na hnutí Anyanya, neboť nadřazovala vojenské vítězství nad politickou mobilizací a hlavní snahou jejího vůdce bylo zmocnit se státních struktur za účelem sociální transformace shora. Stěžejním bodem politiky SPLA/SPLM se tedy stalo odstranění Nimajrího režimu, nikoliv separatismus, který zastávali někteří bývalí důstojníci Anyanya. Získat pro tento cíl širokou podporu ve svých provinciích však

nebylo jednoduché, vzhledem k existenci řady menších organizací a guerillových skupin s mnohdy radikálnějšími vizemi. V tomto rozkolu uvnitř jihosúdánské opozice viděl Nimajrí možnost, jak dezintegrovat jih a posílit svou moc. Vláda tak začala podporovat jakoukoliv opozici vůči SPLA/SPLM a angažovala se také v interetnických konfliktech na jihu Súdánu [Záhořík 2012: 105-106].

I přesto, že válka byla dlouhodobě terčem kritiky mezinárodní veřejnosti i sousedních států, především kvůli vlnám uprchlíků, nesla se celá 90. léta ve znamení různých vojenských operací a protiofenziv obou bojujících stran, aniž by měla válka nějaké jasné východisko [Záhořík 2012: 106]. Boje neskončily ani poté, co byl v roce 1985 Nimajrí svržen a o rok později byla ve volbách zvolena nová demokratická vláda v čele se Sádikem al-Máhdím. Změnu mohl přinést rok 1989, kdy rostoucí tlak na vyřešení konfliktu přiměl al-Mahdího souhlasit s mírovými podmínkami založenými na zrušení práva šaría. Avšak den před přijetím provedla Národní islámská fronta (NIF) krvavý puč, kterým odložila jakékoliv snahy na mírovou dohodu mezi oběma stranami [Prendergast-Mozersky 2004: 70].

S neschopností obou stran získat vítězství v probíhající válce se zintenzivnila snaha dosáhnout nějaké dohody, jež by konflikt vyřešila. Role mediace se ujal od roku 1994 Mezivládní úřad pro rozvoj (IGAD). V průběh 90. let bylo uspořádáno několik mírových konferencí, ale bez většího výsledku. Prvního diplomatického úspěchu bylo dosaženo až téměř o dekádu později, kdy byl podepsán roku 2002 Protokol z Machakos – průlomová dohoda, která poskytla základ pro další rozhovory. Protokol přinesl každé straně kritické vítězství: SPLA/SPLM referendum o sebeurčení pro jih, což se stalo opět jejich ústředním cílem v průběhu války a vládě udržovat islámské právo šaría na severu. Zároveň se také obě strany dohodly na šestiletém přechodném období, které by mělo přesvědčit jižní Súdán o zachování jednotného státu [Prendergast-Mozersky 2004: 71-73].

Občanská válka v jižním Súdánu skončila o 3 roky později podepsáním Všeobecné mírové smlouvy 9. ledna 2005 v Nairobi. Tato dohoda oficiálně potvrdila přijaté Protokoly. Obyvatelé jižního Súdánu tak mohli šest let po podepsání rozhodnout o tom, zdali chtějí samostatnost, či nikoliv. Vzhledem k délce konfliktu trvajících přes 20 let a dlouhodobé nespokojenosti s nadvládou severní části, bylo zřejmé,

že pokud by se referendum o nezávislosti v jižním Súdánu opravdu konalo, drtivá většina obyvatel by hlasovala pro separaci [Rudincová 2015: 106].

Přechodné období, dané Všeobecnou mírovou dohodou, začalo 9. července 2005 a neslo se ve znamení různých pří o to, zdali jsou Protokoly dodržovány. Vůdčí představitel SPLM John Garang se na počátku tohoto období stal viceprezidentem a deklaroval, že přechodné období povede ke sjednocenému, mírumilovnému a demokratickému státu Súdán. Jeho cílem tak byla spíše revoluční změna politického systému Súdánu než samostatnost. To se však změnilo po jeho smrti. Johna Garanga nahradil Salva Kiir, jehož cílem se stala především příprava podmínek pro konání referenda, které by přineslo jižnímu Súdánu nezávislost [LeRiche-Arnold 2012: 114–115].

Referendum o nezávislosti jižního Súdánu proběhlo v lednu roku 2011 s výsledkem skoro 99 % hlasů pro odtržení jižního Súdánu od zbytku země. Súdánský prezident sdělil, že přijme jakýkoliv výsledek hlasování, a proto již nic nebránilo vzniku nezávislého Jižního Súdánu [BBC 2011]. Jihosúdánská republika vznikla 9. července 2011 jako federace deseti států⁸ v čele s prezidentem Salvou Kiirem.

3.2. Důvody pro samostatnost

Všechny důvody, proč Jižní Súdán usiloval o samostatnost souvisejí s tím, jak sever vnímal jižní oblast. Níže představím, jak sever přispěl k rozdělení země, a jakou motivaci měl jih k tomu, aby se odtrhl.

Prvním takovým důvodem byla etnická, jazyková a náboženská rozdílnost v rámci sjednoceného Súdánu. Zjednodušeně se dal Súdán rozdělit na arabsky mluvící muslimský sever a na nilotskými kmeny osídlený jih, kde převažovalo křesťanství nebo tradiční africké náboženství a později se zde hovořilo anglicky. I když Arabové tvořili pouze 40 % populace v Súdánu, v průběhu historie se etablovali jako dominantní etnikum, které by mělo mít v rukou moc nad celou zemí [Rudincová 2015: 94–96]. Jižní oblast tak byla odsunuta do pozadí a na vládě neměla v průběhu existence sjednoceného Súdánu téměř žádný vliv.

⁸ Jednotlivé státy v rámci Jižního Súdánu viz příloha č.2

Dalším důvodem může být způsob, jakým sever uplatňoval dominanci nad jihem. Chartúmská vláda soustavně odmítala návrhy jihu na vytvoření federace a raději se vždy rozhodla pro razantnější kroky v podobě nucené islamizace a arabizace celé země. Politika represe později změnila snahy jihu z uznání autonomního regionu v boj za úplnou nezávislost.

S přechozím bodem souvisí i další důvod, kterým by mohly být dvě občanské války mezi severem a jihem. Sjedenocný Súdán byl od své nezávislosti na Velké Británii, mimo jedenáctileté období relativního klidu, v neustálém konfliktu. Občanské války rozvrátily celou zemi a zničily téměř celou infrastrukturu na jihu. Nejvíce však trpělo civilní obyvatelstvo. Neozbrojené obyvatelstvo na jihu bylo často bombardováno konvenčními a chemickými zbraněmi a válka často připomínala genocidu [Operation Broken Silence]. Vzhledem k délce konfliktu a nenávisti obyvatel jihu vůči severu bylo zřejmé, že lidé nebudou chtít, aby se situace opakovala a budou podporovat snahy o odtržení.

3.3. Angažovanost vnějších aktérů v procesu vzniku

Podkapitola, věnovaná historicko-politickému vývoji jižního Súdánu do nezávislosti, ukázala, že se v procesu vzniku z různých důvodů angažovali i další aktéři. Cílem této podkapitoly je tedy představit ty aktéry, kteří měli největší vliv na vzniku státu a ukončení konfliktu mezi oběma regiony.

Prvním takovým příkladem jsou Spojené státy americké. USA během konfliktu v Súdánu stály na obou stranách. V průběhu 70. a 80. let ekonomicky a vojensky podporovaly Chartúmskou vládu v boji proti SPLA/M z obavy z možného komunistického vlivu na jihu Súdánu, jelikož se podobné stalo v sousední Etiopii. S koncem studené války však podpora Chartúmu ochabla, protože USA nechtěly podporovat islámský extremismus vládnoucí strany NIF. Na území Súdánu se navíc nacházeli členové teroristické skupiny Al-Káida, z toho důvodu byl Súdán označen jako stát, který podporuje terorismus. USA tak začaly poskytovat humanitární pomoc v oblastech, které nebyly kontrolovány vládou z Chartúmu a zároveň hrozily severní části ekonomickými sankcemi, pokud nedojde k ukončení konfliktu v zemi. Role USA v procesu vzniku Jižního Súdánu tak spočívala především v tom, že se snažila tlačit

Chartúmskou vládu k tomu, aby přistoupila k dohodě ukončující občanskou válku a umožnila jižnímu Súdánu referendum. Na oplátku jim bylo slíbeno odstranění ze seznamu zemí podporujících terorismus [LeRiche-Arnold 2012: 206–209].

Dalšími aktéry jsou bezpochyby sousední státy. Celý region kolem Jižního Súdánu se dá historicky považovat za neklidný. Téměř všechny státy se zapojily do vzájemných válek, ať už na straně agresora, mírotvůrce, nebo obojího současně [LeRiche-Arnold 2012: 202]. V případě občanské války v Súdánu zasáhly sousední státy především obrovské vlny uprchlíků z jižní oblasti Súdánu. Nejvíce zasaženy byly státy Etiopie, Keňa, Uganda a Středoafriická republika [Záhořík 2012: 106]. Z toho důvodu všechny sousední státy usilovaly, o co nejrychlejší ukončení celého konfliktu. Jejich snahy vyvrcholily v založení IGAD sdružující Etiopii, Eritreu, Ugandu a Keňu. Cílem této organizace bylo zprostředkování komunikace mezi oběma stranami a ukončení konfliktu. Všichni členové rovněž uznávali a podporovali právo jižního Súdánu na sebeurčení a podporovali i případné referendum [Prendergast-Mozersky 2004: 71]. IGAD také roku 2005 zprostředkoval mírovou smlouvu mezi oběma stranami, přičemž jižnímu Súdánu bylo přislíbeno referendum, které později rozhodlo o jeho odtržení.

Specifickým aktérem je Čínská lidová republika, jejímž jediným zájmem v Súdánu byla ropa. Čínské ropné investice sice dlouho dobu posilovaly Chartúmskou vládu v občanské válce, ale po konci konfliktu se jejich pohled změnil. Když se jižní Súdán připravoval na konání referenda, Čína uznala nevyhnutelnost nezávislosti. Stalo se tak především proto, že se snažila udržet stabilní vztahy s jihem, jelikož se většina ropných zásob nachází právě na tomto území. Čína tak podporovala jihosúdánskou nezávislost, aby si zajistila v novém státu, co největší vliv nejen v ropném sektoru, ale i například v projektech spojených s infrastrukturou [International Crisis Group 2012]. Posledním aktérem, kterého představím je OSN. Tato organizace v průběhu let zřídila dvě mise související s Jižním Súdánem. První mise, UNMIS, vznikla roku 2005 rezolucí č. 1590 Rady Bezpečnosti. Hlavním cílem této mise byl především dohled nad dodržováním podmínek Všeobecné mírové smlouvy, pomoc s návratem uprchlíků zpět do země a celkově poskytování humanitární pomoci. Mandát UNMIS měl zároveň skončit po šestiletém přechodném období zakončeném

referendem v roce 2011. Právě konání referenda, které proběhlo v klidné atmosféře a vedlo ke vzniku Jižního Súdánu, je považováno za největší úspěch této mise [UNMIS]. Druhá mise, UNMISS, byla zřízena roku 2011 rezolucí č. 1996 Rady Bezpečnosti a plynule navázala na předchozí misi. OSN měla v Jižním Súdánu působit po dobu jednoho roku s tím, že pomůže nové vládě s upevněním míru a bezpečnosti v zemi. Roku 2013 však v zemi vypukla politická a bezpečnostní krize, které se detailněji věnuje následující podkapitola. Z toho důvodu vydala Rada Bezpečnosti během roku 2013 a 2014 další dvě rezoluce, ve kterých bylo odsouhlaseno postupné navyšování jednotek OSN s cílem ukončit konflikt a ochránit civilní obyvatelstvo. Konflikt byl oficiálně ukončen až v roce 2018 i za pomoci OSN, která do současnosti na území Jižního Súdánu působí a dohlíží nad dodržováním míru a lidských práv v zemi [UNMISS].

3.4. Vývoj po nezávislosti

Ihned po vyhlášení nezávislosti byl stát uznán Súdánem a Egyptem, ke kterým se přidávaly další státy, zejména Spojené státy americké a Rusko [RT 2011]. Vláda tak usilovala o spolupráci s ostatními státy a o členství v mezinárodním společenství. 14. července byl Jižní Súdán přijat Valným shromážděním do OSN a stal se jejím 193. členským státem [UN 2011]. Dalším důležitým krokem byl, po vstupu do OSN, také vstup do regionální organizace – Africké unie. 54. členským státem se Jižní Súdán stal 27. července 2011 [AU nedatováno]. Jižní Súdán tak velmi rychle dosáhl vnější suverenity a mezinárodního uznání.

Později se však začaly objevovat problémy, které nebyly dořešeny v rámci Všeobecné dohody, a které začaly ohrožovat vnitřní suverenitu země. Jednalo se primárně o nedorěšené problémy spojené s distribucí ropy, nevymezené pohraniční oblasti a etnické konflikty. Především etnická diverzifikace představovala zásadní problém pro budoucnost nového státu, jelikož jediné, co populaci Jižního Súdánu spojovalo, byla společná nenávisť vůči vládě z Chartúmu a snaha o odtržení.

Jižní Súdán se vyznačuje velkou mírou etnické heterogenity. Existuje zde téměř 60 etnických skupin. Nejpočetnějšími z nich jsou Dinkové a Nuerové. Interetnická rivalita a vytvoření jihosúdánské identity se ukazuje být pro Jižní Súdán největším problémem. Etnické soupeření je zřetelné i uvnitř samotné vlády Salvy Kiira.

Etnická diskriminace nebo politika etnické nadvlády byla zřetelná ihned v roce 2012, kdy sestavoval vládu. On sám pochází z kmene Dinka a 42 % jeho kabinetu bylo stejného etnika. Podobné se opakovalo v roce 2012, kdy prezident Kiir při jmenování velvyslanců znovu daroval kmeni Dinka 53 % křesel, zatímco všechny ostatní kmeny dohromady získaly 47 % mandátů. Jiné etnické skupiny, zejména Nuerové, začaly vládu obviňovat z diskriminace, což pomohlo k rozdělení SPLM a vedlo k pozdějšímu konfliktu [Sarwar 2012: 175–176].

Konflikt v Jižním Súdánu započal roku 2013, kdy byl viceprezident Riek Machar, z etnika Nuerů, obviněn z plánování státního převratu proti prezidentu Kiirovi. Riek Machar totiž kritizoval vládu a navrhl úpravy ústavy, které by omezily moc prezidenta. Reakcí Salvy Kiira bylo suspendování Machara ze všech funkcí a rozpuštění přechodné vlády. Nestabilní politická a bezpečnostní situace měla za následek humanitární krizi v celé zemi. Násilí propuklo především ve státech Jonglei, Horní Nil a hlavním městě Džuba, ale později pohltilo celou zemi. Kvůli konfliktu trpělo zejména civilní obyvatelstvo, jelikož během něj zemřely stovky tisíc lidí a miliony přišly o své domovy. To způsobilo v zemi migrační vlny směřující především do sousední Ugandy a Etiopie. Na situaci poté zareagovala OSN, která vyslala do země jednotky v rámci mise UNMISS [Rudincová 2016].

Mírová dohoda mezi jihosúdánskou vládou a opozicí vedenou Riekem Macharem byla podepsána v Addis Abebě na konci srpna 2015 pod patronátem IGAD. Na základě této dohody byl Riek Machar opětovně dosazen do funkce viceprezidenta v dubnu 2016. Obě strany se zároveň zavázaly k dodržování příměří a dohodly se také na stažení cizích vojsk ze země. Ihned po eskalaci konfliktu v roce 2013 totiž do země vyslala svá vojska Uganda, která otevřeně podporovala vládu prezidenta Kiira. Mírovou smlouvu se však súdánské vládě nedařilo implementovat a situace ani po jejím podepsání nebyla stabilní. Na začátku července 2016 se boje opětovně rozhořely a v srpnu byl Riek Machar nucen uprchnout do exilu [ibidem].

Představitelé obou stran se opět setkali v červnu 2018, kdy byli nuceni s pomocí tlaku ze zahraničí vyjednat novou mírovou smlouvu. Ta byla podepsána 12. září a měla ukončit pětiletou válku, která rozvrátila celou zemi. OSN zároveň stanovila lhůtu, do kdy měla být sestavena nová koaliční vláda. Termín byl dvakrát prodloužen,

ale nakonec byla, v čele s prezidentem Kiirem a Macharem jako jeho zástupcem, 22. února 2020 sestavena [Al Jazeera 2020]. Dosavadní mír je velmi křehký, ale zároveň je nadějí pro lepší budoucnost celé země. Důležité budou zejména výsledky voleb, které by měly proběhnout za dva roky. Jižnímu Súdánu v současnosti patří 4. místo podle Fragile States Indexu, což ho řadí mezi nejméně stabilní země na světě [Fragile States Index 2021].

4. Východní Timor

Východní Timor lze označit jako zemi, která byla dlouhou dobu součástí Portugalska a ve své historii vyhlásila nezávislost hned dvakrát. První však trvala pouhých 9 dní a vrhla celou zemi do 24 let trvajících konfliktu s Indonésií. Zasluhou rezistence místního obyvatelstva a podpory mezinárodního společenství mohl Východní Timor uspořádat referendum a získat svou druhou nezávislost na počátku 21. století.

4.1. Historicko-politický vývoj

Znalosti o dávné domorodé historii ostrova Timor jsou velmi omezené, před dekolonizací byl Timor rozdělen na desítky malých království. Přibližně od 7. století na ostrov pravidelně připlouvali čínští a indiští obchodníci, kteří následně odváželi med, vosk, otroky a zejména santalové dřevo. Kvůli němu také na Timor počátkem 16. století zamířili evropští mořeplavci [Braithwaite-Charlesworth-Soares 2012: 9], v čele s Portugalskem, které si zde ponechalo vliv dlouhou dobu a výrazně se podílelo na vývoji Východního Timoru do nezávislosti.

Portugalci se na ostrov Timor dostávají již roku 1515. První misionáři a obchodníci zde našli bojovné obyvatelstvo organizované do západní konfederace „Servião“ a do východního kmenového svazu „Belos“. Na rozdíl od sousedních zemí zde nezdolal buddhismus ani islám, proto v tomto animistickém prostředí od třetí čtvrtiny 16. století zvolna rozšiřovaly dominikánské a později i jiné misie katolické náboženství spolu s portugalským jazykem. Katolictví a portugalský jazyk se pomalu prosazovaly také pro Portugalce typickou cestou smíšených sňatků, i když se taková akulturace na odlehlém území často obracela ve prospěch domácího obyvatelstva. V 17. století se o Timor začala zajímat i nizozemská Východoindická společnost, která

v průběhu století obsadila západní část ostrova a začala pronikat na východ, kde se střetávala s portugalskou správou. V následujících letech byli Portugalci nuceni opustit „Servião“ a usídlili se v Dili v regionu „Belos“. Nizozemská a portugalská jednání o hranicích sfér vlivu na ostrově Timor byla vyřešena až roku 1914 smlouvou, která vymezila Portugalský Timor jako území na východě ostrova, enklávu Okusi a ostrovy Atauro a Jaco⁹. Význam Portugalského Timoru byl především strategický, což se potvrdilo i během 2. světové války, kdy se o ostrov vedly boje mezi Austrálií a Japonskem. Pád Japonska přešel v automatickou obnovu portugalské moci, zatímco Nizozemsko muselo podstoupit několikaletou válku s Indonésií a svůj nárok již neobhájilo. Novým sousedem Portugalského Timoru se tak stala Indonéska republika. V první polovině 20. století začala být viditelnější ekonomická a demografická bezvýznamnost území pro Portugalsko. Stále významnou však zůstala jeho geografická poloha. Navíc bylo zřejmé, že na portugalské části Timoru vzniklo svébytné společenství Mauberů, kteří vyznávali oproti indonéskému islámu katolické křesťanství se zbytky animismu, jako mluvený jazyk používali tetum a jako úřední jazyk portugalsčinu [Klíma 1997: 47–48].

Otázka dekolonizace Portugalského Timoru byla nastolena později než požadavek na osvobození afrických součástí portugalského impéria. Zdržení procesu měl na svědomí pravicově autoritativní režim Antónia Oliveiry Salazara, který nestál o rozpad multikontinentální a multirasové říše. Dalším důvodem byly také dramatické události v jihovýchodní Asii po 2. světové válce a logická pasivita Mauberů, kteří nepocíťovali pod cizí svrchovaností ohrožení. Kritika portugalského kolonialismu tak vycházela prozatím z jednání Valného shromáždění OSN, které v roce 1960 vydalo rezoluci č. 1514 prohlašující Východní Timor za nesuverénní území pod portugalskou vládou. Toho využila Indonésie k podpoře prozatím neexistujícího protiportugalského hnutí odporu. V letech 1962-1973 schválila OSN několik dalších rezolucí deklarujících právo obyvatel Východního Timoru na sebeurčení. Salazarův a později Caetanův režim na tato dovolávání po dekolonizaci stereotypně odpovídal, že Portugalský Timor je portugalskou provincií s právy a povinnostmi kterékoli jiné provincie Portugalska.

Globální tlak však narůstal a začal působit na Portugalský Timor od konce

⁹ Mapa Portugalského Timoru viz. příloha č. 3.

60. let. V roce 1967 vzniklo regionální Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN). Na mezinárodní scéně se tak objevila organizace, která by mohla koordinovaně (třeba jen diplomaticky) zasáhnout proti zbytkům kolonialismu. Poslední fáze vietnamské války navíc zvyšovala regionální a globální napětí, každé území v oblasti tak začalo být předmětem mocenských dohadů. Komunistický postup ve světě vrcholil v 70. letech a zasáhl i samotné Portugalsko, kde byl roku 1974 uskutečněn převrat ovlivněný levicovými proudy [Klíma 1997: 49–50].

Nová portugalská revoluční vláda přijala princip dekolonizace za oficiální linii své politiky a vyhlášovala připravenost spolupracovat s OSN na dekolonizaci poslední říše v souladu s jejich příslušnými rezolucemi. Jelikož na ostrově neexistoval odboj hodlala portugalská vláda předat moc domácím politickým silám. Po dubnu 1974 vzniklo několik alternativ: Timorský demokratický svaz (UDT) zastávající strategii postupné autonomie pod portugalskou vlajkou a integrace do společenství Lusofonie¹⁰. Timorská sociálnědemokratické asociace (ASDT), později přejmenovaná na Revoluční frontu za nezávislý Východní Timor (FRETILIN), žádající postupnou autonomii směřující k nezávislosti. Poslední z největších stran byl poté Timorský lidový demokratický svaz (APODETI), který si za cíl kladl autonomní připojení k Indonésii [Klíma 1995: 63].

Politický boj mezi stranami se však velmi rychle změnil v občanskou válku. Počátkem zhoršení bezpečnostní situace v zemi se stal rozpad koalice UDT a FRETILIN, po němž došlo k ozbrojeným útokům UDT na portugalské úřady. Stalo se tak úmyslně v den, kdy měl přejít v platnost zákon, který by zajišťoval uskutečnění prvních demokratických voleb v zemi. K UDT se poté přidal také APODETI. Obě strany byly zároveň podporovány Indonésií, která připojení Východního Timoru formulovala jako boj proti komunismu, čímž si zajistila podporu Západu (zejména Austrálie a USA). Jednotky FRETILIN však dokázaly koncem září 1975 dobýt téměř celé území Východního Timoru a donutily jednotky UDT a APODETI ustoupit za indonéskou hranici, kde postupně vytvářely plán na protiofenzivu.

8. října znovu překročily hranici a s podporou indonéských „dobrovolníků“ mířily na hlavní město Dili. V tísní vyhlásila fronta FRETILIN 28. listopadu 1975

¹⁰ Společenství portugalsky mluvících zemí.

svémocně a jednostranně nezávislost Východního Timoru. Před davy tak byl vyhlášen vznik Demokratické republiky Východního Timoru, přičemž vlajka připomínala vlajku používanou FRETILIN a ústava byla hekticky vytvořena ihned druhý den. Portugalsko, ani OSN neuznaly tento jednostranný akt deklarace východotimorské nezávislosti. Nová vláda se tak ocitla v naprosté diplomatické izolaci. Chyby domácích politiků vzápětí dokonale využila Indonésie, která 7. prosince 1975 zahájila obsazování ostrova [Klíma 1997: 50-52].

Ještě téhož dne přerušilo Portugalsko diplomatické styky s Indonésií a požádalo OSN o pomoc při dokončení timorské dekolonizace. OSN sice agresí odsoudila, ale v probíhající studené válce pro ni bylo obtížné prosadit nějaké praktické řešení, jelikož USA, Austrálie a další nekomunistické vlády v regionu podporovaly Indonésii kvůli obavě z komunismu na Východním Timoru. Indonésie tak měla volné ruce v boji proti FRETILIN a postupně anektovala Východní Timor pod jejich nadvládu [Aspinall-Berger 2001: 1011]. Během několika měsíců bylo celé území obsazeno, byla vytvořena prozatímní vláda a vzniklo nevolené Lidové shromáždění, které požádalo o včlenění Východního Timoru do Indonésie. Parlament v Jakartě tuto žádost schválil a území se tak 16. července 1976 stalo, pod názvem Timor Timur, 27. provincií Indonéské republiky [Klíma 1997: 53]. Tato událost však nevedla ke zklidnění situace v zemi, indonéská armáda pokračovala v masakrech civilního obyvatelstva a v boji proti zbytkům FRETILIN, které ovládaly horské oblasti a proti armádě vedly guerillovou válku. Právě tento způsob boje byl hlavním důvodem, proč odpor v zemi, i přes genocidu, soustavně přetrvával dalších 20 let. V 80. letech představitel FRETILIN Xanana Gusmão opustil od marxistické ideologie strany ve prospěch inkluzivních cílů, jako je obrana domovské země [Aspinall-Berger 2001: 1012]. To, ve spojení s neutichajícími masakry vedlo k zapojení stále více členů UDT, APODETI a dalších stran do společného odboje, který byl až do roku 1986 nejednotný. FRETILIN a UDT následně podepsaly dohodu o vzájemné spolupráci, která jako konečný cíl předpokládala zavedení demokratického režimu na Východním Timoru [Klíma 1997: 55]. Důležitou roli v odporu proti indonéské nadvládě sehrálo také mauberské obyvatelstvo v čele s mladými studenty vyrůstajícími pod indonéskou nadvládou, kteří na přelomu 80. a 90. let a v průběhu 90. let uspořádali, při návštěvách zámořských

církevních hodnostářů¹¹, několik protestů za nezávislost. Protesty byly často krvavě potlačeny indonéskými vojáky, z toho důvodu se Indonésie dostávala pod rostoucí tlak a kritiku světového veřejného mínění v čele s OSN a Portugalskem [Aspinall-Berger 2001: 1011].

Konec studené války a následné události přinesly Východnímu Timoru naději na vyřešení dlouhotrvajícího konfliktu. Původní odůvodnění indonéské okupace, tedy obavy z komunistického vlivu na území, bylo po skončení bipolárního konfliktu stále méně relevantní [Dobbins-Jones 2005: 198]. Mauberský odpor se navíc stal jednotnějším, když v roce 1997 v Portugalsku všechny politické frakce souhlasily se sjednocením pod názvem Mauberská národní rada odboje (CNRT), jejíž hlavní agendou se stala příprava na novou vládu, jelikož podpora nezávislého vývoje Východního Timoru dosáhla v 90. letech svého vrcholu [Fox-Soares 2003: 57]. Zásadní změnu pro řešení však přinesla Asijská hospodářská krize, která oslabilu Indonésii a pomohla urychlit svržení indonéského prezidenta Soharta. Nově dosazený prezident Habibie se zavázal, ve snaze zlepšit image Indonésie v zahraničí, k řešení problému Východního Timoru. Po sérii jednání mezi Indonésií a Portugalskem zprostředkovaných OSN bylo dohodnuto, že na Východním Timoru proběhne referendum o jeho budoucím postavení. Referendum se konalo 30. srpna 1999 pod dohledem jednotek OSN v rámci mise UNAMET, jelikož boje nebyly oficiálně ukončeny. V referendu 78,5 % registrovaných voličů odmítlo návrh na setrvání Východního Timoru v Indonéské republice. Tento výsledek však znamenal propuknutí dalších bojů, poté co Indonésií podporované milice začali útočit na místní obyvatelstvo.

Indonésie však byla mezinárodním společenstvím rychle přinucena povolit nasazení Mezinárodních sil ve Východním Timoru (INTERFET) sdružujících Austrálii, USA a Nový Zéland. INTERFET rychle obnovily pořádek na většině Východního Timoru. Rada Bezpečnosti OSN tak mohla zřídit svůj protektorát – Přejížděnou správu OSN ve Východním Timoru (UNTAET), která měla dočasně spravovat území [Dobbins-Jones 2005: 152–153].

¹¹ Např. návštěva papeže Jana Pavla II. v Dili roku 1989.

4.2. Důvody pro samostatnost

Jak jsem již v přechodí části psal, obyvatelé Východního Timoru pod portugalskou správou netoužili po nezávislosti, jelikož nepocíťovali pod cizí nadvládou zásadní ohrožení. Dalo by se konstatovat, že toto území působilo jako chudé, ale klidné místo, kde spolu žila v symbióze evropská správa a místní kmenové autority, proto zde neexistoval žádný odboj vůči koloniální správě, který by si kladl za cíl nezávislost [Klíma 1997: 49].

Hlavní důvod a snahy o samostatnost souvisejí až s indonéskou okupací a se samotnou formou, jakou byla prováděna. Indonésie na Východním Timoru narážela na velmi silný odpor místního obyvatelstva a ozbrojených skupin, proto docházelo k velmi krutým a nevybíravým útokům především na civilní obyvatelstvo. Boje a masakry, trvající přes dvacet let, se staly téměř každodenním chlebem malého národa, aniž by o tom okolní svět věděl. I kvůli této krutosti a masakrům rovnajícím se genocidě, při kterých zemřelo 183 tisíc obyvatel [Powell 2006], se k rezistenci přidávalo stále více lidí, včetně dříve pro-indonéských politických skupin. Odpor vůči okupantům a dlouhodobý odboj tak, za cenu velkých obětí, pomohl sjednotit celý národ a s ním i myšlenku na samostatnost země.

4.3. Angažovanost vnějších aktérů v procesu vzniku

Nejzásadnějším aktérem, který ovlivnil celou historii Východního Timoru je Portugalsko, jehož kolonií byl Východní Timor až do roku 1976. O Portugalsku, jakožto o vnějším aktérovi můžeme hovořit až poté, co bylo území Východního Timoru anektováno Indonésií. Portugalsko ještě před samotnou anexí přerušilo diplomatické styky s Indonésií, aby vyjádřilo svůj nesouhlas s nastalou situací a zároveň také naléhalo na OSN, aby danou situaci vyřešila a pomohla Portugalsku dokončit dekolonizaci. OSN sice činy Indonésie odsoudila, ale reálně nedošlo k žádné adekvátní reakci. Portugalsko tak stále vystupovalo jako dekolonizační správce protestující proti narušení dekolonizačního procesu, ale *defacto* nemohlo žádným aktem síly danou situaci změnit [Klíma 1997: 52–53]. I přes to Portugalsko po celou dobu odboje místního obyvatelstva soustavně prosazovalo v mezinárodním prostředí zájmy tohoto malého, válkou

zdecimovaného národa, zatímco většina států preferovala přátelství s větší Indonésií [Klíma 1995: 63]. Po konci studené války bylo také jedním z hlavních iniciátorů mírových jednání, která přinesla Východnímu Timoru možnost konání referenda o nezávislosti.

Dalším aktérem, který se podílel na vzniku Východního Timoru je OSN. Tato mezinárodní organizace byla prvním aktérem, který kritizoval portugalský kolonialismus. V roce 1960 vydala rezoluci č. 1514, která prohlásila Východní Timor za nesuverénní území pod portugalskou správou. V letech 1962-1973 schválila několik dalších rezolucí deklarujících právo obyvatel Východního Timoru na sebeurčení, čímž zvýšila tlak na Portugalsko, které vyslovalo ochotu s OSN spolupracovat na dekolonizaci, v souladu s příslušnými rezolucemi světové organizace, až po zmíněné levicové revoluci. Poté, co Indonésie napadla Východní Timor, odsoudilo Valné shromáždění OSN tento krok a doporučilo Radě Bezpečnosti, aby přijala opatření k ochraně územní integrity, práv obyvatel na sebeurčení a vyzvala indonéskou vládu k stažení svých vojáků. Rada Bezpečnosti rezoluci v tomto duchu schválila 22. prosince 1975. Indonésie však na výzvy nereagovala, proto Rada Bezpečnosti vydala roku 1976 další rezoluci žádající odchod okupantů z území (touto dobou se již hlasování zdržely USA a Japonsko). Pozdější nastolování timorské otázky naráželo na indonéské tvrzení, že si Timorci budoucnost vybrali sami, a na stále zjevnější neochotu mocností problém Východního Timoru vůbec řešit. Během roku 1982 Valné Shromáždění OSN vydalo rezoluci č. 37/30, která vyzvala zainteresované strany k řešení problému Východního Timoru. Indonésie se však uskutečnění takového plánu dlouhodobě vyhýbala [Klíma 1997: 49–56]. Změnu přinesl až konec studené války a obměna politického vedení v Indonésii, které bylo ochotné jednat s Portugalskem. Po sérii jednání mezi Indonésií a Portugalskem zprostředkovaných OSN bylo dohodnuto, že ve Východním Timoru proběhne referendum o jeho budoucím postavení. Referendum se konalo pod dohledem OSN v rámci mise UNAMET a po výsledcích referenda mohla Rada Bezpečnosti zřídit protektorát OSN – Přejícnou správu OSN ve Východním Timoru (UNTAET), která měla dočasně spravovat území a dohlížet na proces obnovy a přípravy území na nezávislost [Dobbins-Jones 2005: 152–153].

Posledním aktérem, kterého v souvislosti se vznikem Východního Timoru představím je Austrálie. Východní Timor měl, a stále má, pro tuto sousední zemi zejména strategický a ekonomický význam. V průběhu druhé světové války na ostrově působili australští vojáci, kteří bránili území před Japonskem s vydatnou pomocí místního obyvatelstva [Klíma 1997: 48]. V době studené se však Austrálie přiklonila spíše na stranu Indonésie, jelikož byly v mořích mezi Malými Sundami a Austrálií objeveny naleziště ropy, které si mezi sebou rozdělily právě tyto dva státy. Posledním místem k řešení zbyla pouze oblast sousedící s jižním pobřežím Východního Timoru, tzv. Timor Gap [Klíma 1997: 50]. Jednání mezi Portugalskem a Austrálií se však vyvíjela velmi pomalu, a tak došla australská vláda k závěru, že by se celý problém řešil snadněji s indonéskou vládou. V roce 1974 se oba představitelé vlád sešli, přičemž australský ministerský předseda vyjádřil podporu indonéské invazi na Timor, která měla přinést větší stabilitu regionu [Brinsmead 2019]. I australský pohled se však v důsledku indonéských masakrů a s koncem studené války změnil. Již na konci 80. let podporovala Austrálie právo Východního Timoru na sebeurčení a po konání referenda stála v čele mezinárodní koalice, která pomohla po nepokojích stabilizovat situaci v zemi [Dobbins-Jones 2005: 153].

4.4. Vývoj po nezávislosti

Přechodná správa OSN skončila po třech letech, přičemž se jí podařilo vcelku úspěšně naplnit svůj mandát, a proto mohla předat vládu novému, demokraticky-zvolenému timorskému vedení. Východní Timor získal oficiální nezávislost 20. května 2002, kdy vznikl pod názvem Demokratická republika Východní Timor. Nejsilnější stranou se po volbách z roku 2001 stala FRETILIN a prezidentem byl jmenován Xanana Gusmão. Nový stát byl téměř okamžitě uznán mezinárodním společenstvím a stal se 191. členským státem OSN. V době svého vzniku patřil Východní Timor mezi jednu z nejchudších zemí na světě [Feijó 2020: 381–382]. Na zemi se značně podepsala 24 let trvající okupace Indonésie, při které zemřelo přibližně 200 tisíc obyvatel, a která kompletně zničila infrastrukturu a ekonomiku státu. Hlavním cílem vlády se tak okamžitě stala snaha o větší ekonomickou nezávislost. Té mělo být dosaženo především díky nalezištím ropy a zemního plynu v pobřežních vodách. Východní Timor však

nezískal po samostatnosti jednoznačně vytyčené námořní hranice, proto bylo nutné udržovat dobré vztahy s Austrálií a v budoucnu vyjednat smlouvu řešící tuto situaci [100+1 2016].

Ani politická situace se nedala považovat za stabilní, během prvních let byla vláda kritizována občany za to, že nedostatečně reaguje na jejich potřeby a působí autoritářsky. Tato nespokojenost poté často vyvrcholila v nepokojích a protivládní demonstracích [Van der Auweraet 2012: 15]. Největší bezpečnostní krize však přišla v roce 2006 s konfliktem mezi vojenskými a policejními složkami. Nepokoje započala demonstrace východotimorských vojáků, kteří podali prezidentu petici, ve které si stěžovali na diskriminaci ze strany důstojníků z východní části země vůči vojákům pocházejícím ze západní oblasti [International Crisis Group 2006]. Protesty vyústily v následný střet mezi vládou kontrolovanými policejními složkami a částí armády sympatizující s protestujícími. V průběhu bojů byly desítky lidí zabity a přes 150 tisíc lidí bylo nuceno opustit své domovy. Aby vláda zamezila vypuknutí plnohodnotné občanské války, byly do země povolány mezinárodní jednotky vedené Austrálií. I přes přítomnost mezinárodních jednotek se situace v zemi nezlepšila a vůdce rebelantských vojáků, Alfredo Reinado, nebyl dopaden. V reakci na pokračující násilí a politickou nestabilitu rozhodla Rada Bezpečnosti OSN o zřízení nové integrované mise ve Východním Timoru (UNMIT), která měla obnovit bezpečí v zemi.

Naději na politickou stabilizaci přinesly prezidentské a parlamentní volby konané v roce 2007, ze kterých vzešel vítězně prezident Ramos-Horta a předsedou vlády se stal bývalý prezident Xanana Gusmão, jehož strana CNRT zformovala vládní koalici (AMP), aby získala většinu nad vítěznou FRETILIN. Výsledky voleb však způsobily další nepokoje v hlavním městě. Obrat nastal v únoru roku 2008, kdy proběhl neúspěšný pokus o zavraždění prezidenta. Za útokem stál velitel povstaleckých skupin Alfredo Reinado, který byl následně dopaden a zabit. Krátce po jeho smrti se povstalecké skupiny vzdaly, čímž byl konflikt ukončen [Van der Auweraert 2012: 16–19]. Politická a bezpečnostní situace se poté začala postupně stabilizovat, což potvrdily i volby konané v roce 2012, které proběhly bez výrazných nepokojů. Jednotky OSN tak mohly zemi téhož roku opustit [BBC 2018a]. Krize v letech 2006-2008 byla zatím posledním konfliktem uvnitř státu, a i přes to, že můžeme řadit Východní Timor mezi

rozpadlé státy, jeho situace se, i podle Fragile States Indexu, každým rokem soustavně zlepšuje a momentálně mu patří 47. místo [Fragile states Index 2021].

5. Černá Hora

Černá Hora patří mezi nejmladší evropské státy, jelikož získala svou nezávislost až v roce 2006. Během svého vývoje se tato země proměnila z malého knížectví, samostatného království v rámci Osmanské říše a nejmenší republiky v rámci Jugoslávie až do nezávislého suverénního státu. Černá Hora se, v průběhu svého vývoje do nezávislosti, téměř po celou dobu přikláněla ke společnému vývoji se Srbskem, z toho důvodu byla právě ona poslední republikou bývalé Jugoslávie, která opustila státní svazek se Srbskem až v prvních letech 21. století, aby následně mohla získat svou nezávislost.

5.1. Historicko-politický vývoj

Dějiny Černé Hory jsou, stejně jako u většiny evropských států, velmi dlouhé a sahají do dávné historie. Důležité pro postupný vývoj do samostatnosti bylo však především období poslední fáze nadvlády Osmanské říše, tedy období od 18. století. Je nutné zmínit, že Černá Hora od počátku nadvlády této říše nad územím disponovala v rámci Osmanské říše určitou autonomií, především kvůli těžce přístupnému terénu, strategické poloze a malé ekonomické důležitosti, stále však zůstala její součástí [Šístek 2017: 107]. Postupem času ztrácela Osmanská říše i faktické zbytky vlivu v Černé Hoře, s čímž se však nehodlala smířit, a proto se rozhodla podstoupit dva útoky na černohorské území. Oba útoky však dopadly jejich porážkou. Černá Hora po svých vítězstvích naopak získala pověst odvážných bojovníků, zvětšila své dosavadní území a stala se tak *defacto* nezávislou zemí [Rastoder 2003: 118], která se začala postupně přetvářet z kmenového svazu ve stát.

V průběhu 19. století byly na území vytvářeny politické instituce a probíhaly snahy o mezinárodní uznání nezávislé Černé Hory spolu s jejími hranicemi. Toho bylo dosaženo oficiálně roku 1860 poté, co se Černé Hoře podařilo opět porazit Osmany. Po tomto vítězství se mocnosti rozhodly situaci mezi oběma aktéry vyřešit, když uznaly suverenitu i rozšířené území země [Rastoder 2003: 120–121]. Černá Hora poté

podporovala snahy ostatních balkánských států o vymanění se z nadvlády Osmanů. Tyto snahy vyvrcholily válkou proti Osmanské říši (Velká východní krize 1875-1878), kterou započalo povstání v Bosně a Hercegovině, a do které se zapojila i aliance Srbska s Černou Horou. Krize byla vyřešena až Berlínským kongresem roku 1878, po kterém byla Osmanská říše nucena uznat nezávislost balkánských států, včetně Černé Hory. Po úspěšně vedené válce za osvobození a definitivním uznání nezávislosti se mohla země zaměřit na budování moderního státu a navazování diplomatických styků se zahraničím. Relativně klidné období vydrželo až do prvních let 20. století, které přinesly nejprve znovuoobnovení konfliktu s Osmanskou říší (první balkánskou válku), konflikt s Bulharskem (druhou balkánskou válku) a především pak první světovou válku [Rastoder 2003: 123–126].

O svou nezávislost Černá Hora přichází v důsledku první světové války, do které vstoupila po boku Srbska. Během války bylo černoohorské území od roku 1916 okupováno Rakouskem-Uherskem, z toho důvodu byl král Nikola spolu s vládou nucen uprchnout do exilu. Tento stav trval až do roku 1918, kdy v závěrečné fázi první světové války osvobodila většinu území místní odbojová skupina tzv. komických jednotek a povstalci z řad domácího obyvatelstva, kteří se k nim připojili. Dominantní role se po válce, v otázce budoucnosti Černé Hory, ujalo Srbsko, které okupovalo většinu území, a kterému šlo především o sjednocení obou států. Srbsko bránilo králi Nikolovi, exilové vládě i dalším potencionálním oponentům v návratu do země, aby nemohli zkompilevat ustanovení nového státního útvaru. O osudu Černé Hory měl rozhodnout nově sestavený prozatímní parlament – tzv. Podgorická skupština, která byla ovládaná Srbskem a radikálními unionisty. Tento orgán vydal koncem listopadu 1918 rezoluci, která oficiálně svrhla krále a rozhodla o zániku nezávislého černoohorského státu a připojení jeho území k Srbsku. Rezoluce byla později předána srbské vládě, která 1. listopadu 1918 vyhlásila vznik jugoslávského státu, pod oficiálním názvem Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jehož součástí se stala i Černá Hora.

Prvním pokusem o zvrácení anexe bylo na počátku roku 1919 tzv. Vánoční povstání, jenž představovalo spontánní a nepříliš dobře připravený pokus černoohorských odpůrců srbské anexe. Celé povstání však skončilo neúspěchem a bylo velmi rychle potlačeno, avšak odpor a guerillové hnutí vůči bezpodmínečnému

sjednocení místy pokračovalo až do poloviny dvacátých let a sehrálo důležitou roli v pozdějších debatách o černoohorské budoucnosti zejména na přelomu 20. a 21. století [Šístek 2017: 289–327]. Exilová vláda se v mezinárodním prostředí snažila různými diplomatickými způsoby znovuotevřít otázku černoohorské nezávislosti, ale mezinárodní společenství toto téma soustavně odkládalo a mnoho států začalo spíše mlčky podporovat Jugoslávii. Po diplomatických nezdarech se pokusili představitelé exilu vytvořit armádu, která by získala území zpět silou, ale i z těchto plánů nakonec sešlo [Rastoder 2003: 132]. Černá Hora tak definitivně ztratila svou nezávislost, a to i přes skutečnost, že stála po konci války na straně spojenců.

V meziválečném období byla politická, kulturní, ekonomická i národní role Černé Hory marginální, vzhledem k tomu, že byla Jugoslávie silně centralizovaná, a také protože Černá Hora zahrnovala pouze dvě procenta celé populace [Rastoder 2003: 133]. V roce 1929 navíc přišla o své původní hranice poté, co se král Alexandr rozhodl zrušit ústavu a vyhlásit diktaturu pod názvem Jugoslávské království. Celé území bylo rozděleno na 9 bánovin¹², přičemž černoohorské území bylo rozděleno mezi Zetskou a Vandarskou bánovinu [Šístek 2017: 348]. Království Jugoslávie zaniká až roku 1941 s druhou světovou válkou a italskou, později německou, okupací.

Území Černé Hory bylo roku 1941 rozděleno mezi Itálii a Velkou Albánií, která byla vytvořena s pomocí italských fašistů. Od počátku okupace začalo na území působit několik domácích ozbrojených skupin, které se odlišovaly v názorech na budoucí vývoj země. První takovou skupinou byli federalisté, kteří si přáli, aby se Černá Hora po válce stala nezávislým státem nebo rovnoprávnou a politicky samosprávnou jednotkou federalizované Jugoslávie. Druhou skupinou byli četníci, kteří považovali Černoohorce za Srby, a proto odmítali nárok na suverenitu a hodlali vytvořit Jugoslávii, v níž by hlavní roli hrál silný homogenní srbský etnický celek, jehož součástí by se stala i Černá Hora. Představitelé obou skupin zároveň spolupracovali s okupační mocí, především z pragmatických důvodů [Šístek 2017: 377–378]. Poslední skupinou byli komunisté ve spolupráci s různými protifašistickými jednotkami. Komunisté, tvořící nejrozsáhlejší odbojovou skupinu, zdůrazňovali, že bojují za stát, který by byl restrukturalizován na federálním základě.

¹² Rozdělení Jugoslávského království na bánoviny viz. příloha č. 4.

Vedle války proti okupačním armádám se tak mezi četníky a komunistickými partyzány vedla občanská válka o budoucnost státu a jeho sociální strukturu. Partyzáni patřili k jednotnému hnutí vedeném Josipem Broz Titem, zatímco četníci se považovali za legální armádu královské exilové vlády, skládající se především ze srbských nacionalistů. Od roku 1943 však ztratili podporu západních Spojenců, kteří uznávali Titovi partyzány ze jediné legitimní spojence v boji proti mocnostem Osy. Z války tak vzešli vítězně komunisté podporovaní partyzány, kteří později postupně osvobodili území Černé Hory a jejichž vítězství zaručilo, že černoorská suverenita bude obnovena v komunistické jugoslávské federaci [Rastoder 2003: 133–136].

Černá Hora se po válce stala jednou ze šesti autonomních republik Jugoslávské socialistické federace, a zároveň byla také uznána černoorská národnost, na rozdíl od situace, kdy byla země součástí království. Černá Hora se také ihned stala jednou z nejuvěrnějších států Titova režimu, na jehož počest přejmenovala své hlavní město na Titograd. Černoorskí komunisté měli navíc i jednodušší nástup k moci, jelikož v zemi neexistoval odpor vůči národně osvobozenckému hnutí [Šístek 2017: 406–409]. Období Titovi Jugoslávie je zároveň v černoorských očích považováno za zlatý věk, ve kterém země zažila největší hospodářskou obnovu, především díky finanční pomoci od vyspělejších států federace [Bieber 2003: 12].

Období relativního klidu se začalo postupně měnit v 60. a 70. letech s decentralizačními tendencemi, které byly potvrzeny ústavou z roku 1974. Ústava zvýšila samostatnost jednotlivých republik, což stimulovalo spory republik o kompetence s centrálními orgány [Šístek 2017: 444] a zvýšilo nacionalistické nálady v zemích. Černá Hora nebyla v tomto směru výjimkou, avšak zde byla spíše znatelná podpora celistvé Jugoslávie a pronikání srbského nacionalismu než projevy černoorského nacionalismu a snahy o samostatnost. V 80. letech navíc vyvrcholily ekonomické potíže Jugoslávie v nespokojenost některých států s přerozdělováním financí v rámci federace a v ekonomické krizi v nejhudších státech, včetně Černé Hory, která byla nucena roku 1987 vyhlásit bankrot. Po Titově smrti také Jugoslávie ztratila důležitý symbol, který celou zemi stmeloval [Bieber 2003: 12–13; Šístek 2017: 444], a tak bylo stále pravděpodobnější, že problémy budou narůstat, a nakonec přijde radikální změna.

Ona radikální změna přišla s osobou Slobodana Miloševiče, který se po převratu dostal v Srbsku, na přelomu roku 1987 a 1988, k moci. Milošević se rozhodl, pod záminkou ochrany Srbů v jednotlivých státech, obnovit silnou centralizaci v Jugoslávii a obměnit politické vedení republik „pro-srbskými“ představiteli [Bieber 2003: 15]. Těchto cílů hodlal dosáhnout za pomoci vnitropolitických manipulací, ale také řízenou mobilizací obyvatel do masových demonstrací. Tyto činnosti začaly být označovány jako tzv. antibyrokratická revoluce. Poté, co se mu podařilo opět podřídit Srbsku, od roku 1974 autonomní regiony – Kosovo a Vojvodinu, upřel svou pozornost roku 1988 také na Černou Horu. Během organizovaných protestů byla tamní vláda nakonec nucena o rok později rezignovat a došlo k výměně na vedoucích postech ve všech klíčových institucích. Nové vedení bylo úzce napojeno na skupinu kolem Miloševiče. Z Černé Hory se tak stala jediná republika, kterou se jeho stoupencům podařilo ovládnout. Pro ostatní republiky představoval černo-horský příklad vážné varování, z toho důvodu také export Miloševićových idejí narazil v těchto zemích na odpor [Šístek 2017: 445–446]. V roce 1989 jugoslávská krize dále eskalovala. Politika Srbska, směřující k posílení vlastní role ve federaci a zdůrazňování nacionálních zájmů, byla v ostatních republikách vnímána jako nepřijatelný návrat k centralismu a snaha o zavedení srbské hegemonie. Liberální a decentralizační tendence byly nejsilnější ve Slovinsku a Chorvatsku, kde se otevřeně mluvilo o transformaci Jugoslávie na volnou konfederaci. V Černé Hoře, na druhou stranu, potvrdilo vítězství komunistů ve volbách pokračování v úzké spolupráci s Miloševićovým Srbskem. Zároveň si však, díky loajalitě k srbskému vedení, udržovali pevnou kontrolu nad územím. Změnu nepřinesl ani rok 1991, kdy byl novým černo-horským premiérem jmenován Milo Djukanović, pod kterým došlo, po srbském vzoru, k přejmenování politické strany Svazu komunistů Černé Hory na Demokratickou stranu socialistů (DPS). V polovině roku 1991 se začala Jugoslávie definitivně rozpadat, vnitropolitická situace v Černé Hoře však byla stabilní a pozice DPS neochvějná. Černá Hora se tak jako jediná republika v nastávajícím konfliktu postavila na stranu Srbska [Šístek 2017: 448–450].

Impulzem pro ozbrojený konflikt se stalo chorvatské a slovinské vyhlášení nezávislosti v červnu roku 1991. Postupně začalo docházet k různým ozbrojeným

incidentům mezi jugoslávskou armádou a ozbrojenými silami jednotlivých států, které přerostly ve skutečnou válku. Černá Hora byla do konfliktu také vojensky zapojena, ale válku příliš nepodporovala. Z toho důvodu se začínal v zemi zvyšovat nesouhlas se Srbskem. Tento trend byl potvrzen i na mírových jednáních iniciovaných Evropským hospodářským společenstvím, které přišlo s plánem na řešení jugoslávské krize. Tzv. Carringtonův plán předpokládal vznik volného společenství nezávislých republik s vlastní mezinárodní suverenitou, což okamžitě odmítlo Srbsko. Černá Hora však překvapivě návrh přijala, ale později své stanovisko, pod srbským nátlakem, opět změnila. Nakonec přišly oba státy s návrhem, který předpokládal setrvání v Jugoslávii pro ty státy, které si to přejí. Reálně to znamenalo zachování federace, ve které však zůstane jen Srbsko a Černá Hora [Bieber 2003: 18]. Svazová republika Jugoslávie (SFRJ), jaký byl oficiální název federace, tak vznikla roku 1992 s odtržení zbylých republik.

Vztahy mezi Černou Horou a Srbskem se však od konce roku 1992 stále zhoršovaly. Černošci byli stále více frustrováni nerovným přístupem Srbska k moci v nové federaci. Nesouhlasili také se srbským postupem ve válce v Bosně a Hercegovině, po kterých zemi silně zasáhly sankce uvalené OSN na SFRJ [Allcock-Lampe 2021]. Nesouhlas s politikou Bělehradu byl znatelný i ve vnitropolitické sféře, s rostoucí rozdílností názorů ohledně budoucnosti země v rámci vládnoucí strany DPS [Gallagher 2003: 57]. Situace vyvrcholila roku 1997, kdy se DPS rozdělila na dvě frakce. První frakce byla soustředěna kolem osoby Momira Bulatoviće, který podporoval Miloševiče a pro-srbské směřování. Druhé křídlo bylo vedené Milem Djukanovićem, který naopak odporoval Miloševičovi a požadoval větší autonomii v rozhodovacím procesu [Bieber 2003: 31]. Poté, co byl v následných prezidentských volbách Bulatović poražen Djukanovićem, začal Djukanović řídit stále samostatnější postup země. Během jednoho roku byli staženi zástupci Černé Hory z většiny federálních institucí a země se snažila čím dál více ekonomicky a politicky osamostatňovat. Djukanović také kritizoval srbskou politiku v Kosovu, která vyústila ve válku. Černá Hora se proto konfliktu vojensky nezúčastnila, čímž se vyhnula nejsilnějším bombovým útokům NATO proti Jugoslávii [Allcock-Lampe 2021]. Po válce v Kosovu a následné smrti Miloševiče se separatistické nálady v černohorské

společnosti stále zvyšovaly, což potvrdil i sám Djukanović, který se na podzim roku 2000 vůbec poprvé přihlásil k myšlence samostatnosti, jelikož nebezpečí případné intervence Srbska pominulo po pádu Miloševićova režimu. Zahraničí, v čele s USA a EU, však vyjádřilo nesouhlas s rozpadem SRJ a nezávislostí Černé Hory, především z obavy, že by byla rozpadem SRJ ohrožena demokratizace Srbska a také proto, že rezoluce OSN, která umožnila mezinárodní přítomnost v Kosovu, byla vázána na existenci SRJ, nikoli Srbska. Černá Hora se ale nehodlala vracet zpět k SRJ. Situace byla vyřešena v únoru roku 2003 kompromisem v podobě vzniku společného státu Srbska a Černá Hora, který měl v dohodnuté podobě existovat nejméně tři roky. Po uplynutí této doby měly obě republiky právo uspořádat referendum o samostatnosti. Nezávislost tak nebyla hlavním tématem, ale tříletá „záruční lhůta“, po níž bylo možné přistoupit k referendu, znamenala, že naděje stoupců nezávislosti nebyly zcela zmařeny.

Černohorská vláda využila následující tři roky k posilování vlastní státnosti a kolektivní identity, hospodářským reformám, otevření zahraničním investicím a přípravě na referendum o nezávislosti [Šístek 2017: 476–481]. Datum konání referenda byl stanoven na 21. květen 2006. Evropská unie zároveň stanovila hranici pro získání nezávislosti na 55% kvalifikované většiny voličů. Pro nezávislost hlasovalo 55,5 % voličů a 44,5 % pro setrvání ve svazku se Srbskem. Představitelé obou zemí uznali výsledky referenda, Černá Hora tak mohla 3. června 2006 vyhlásit nezávislost [Šístek 2017: 486–488].

5.2. Důvody pro samostatnost

Požadavek na samostatný vývoj Černé Hory je hluboce zakořeněn v historii a sahá až do dob Osmanské nadvlády, kdy byla Černá Hora jediným balkánským státem, který si udržel nezávislost až do roku 1918. Od té doby byla tato země součástí větších státních útvarů, a i když během vývoje země v politickém prostředí existovala podpora nezávislosti, nikdy nebyla dostatečně silná a většina obyvatel se sama považovala spíše za Srby, než za odlišný národ [Bender nedatováno].

Otázka nezávislosti se tak v Černé Hoře znovuotevřela až v 90. letech, kdy byl dominantní postavou politického prostředí Jugoslávie Milošević. Postavení Černé Hory

během Miloševičova režimu nebylo rovnocenné s tím srbským, země se navíc dostala do mezinárodní izolace kvůli válce v Kosovu, se kterou ani nesouhlasila. Z těchto důvodů začala Černá Hora, v čele s Djukanovićem, podstupovat kroky vedoucí k větší samostatnosti. Po pádu Miloševičova režimu se pak poprvé začalo otevřeně mluvit o nezávislosti. V zemi však stále neexistovala většinová podpora takového kroku. Z výše zmíněného by se tak dalo konstatovat, že i když byla pozice Černé Hory v Jugoslávii po celou dobu marginální, neexistovala většinová snaha země o nezávislost. Černá Hora se vždy přiklonila na stranu Srbska, se kterým zůstala ve svazku až do poslední chvíle.

Prvotním impulzem pro nezávislost tak byla Miloševičova politika, která požadovala srbskou hegemonii v regionu. Po pádu jeho režimu však tato hrozba zmizela a otázka nezávislosti dlouho dobu rozdělovala společnost [Dobbs 1999; Bender nedatováno]. I v období společného státu Srbska a Černé Hory se v zemi zformovala dvě hnutí, jedno pro nezávislost a druhé pro zachování společného státu. Důvody a argumenty, kterými propagovalo Hnutí pro nezávislou Černou Horu samostatnost země spočívaly především ve vizi lepší hospodářské prosperity a snadnější integrace do EU a mířily primárně na menšinové národy v zemi [Šístek 2017: 485–487]. I podle těsného výsledku referenda je znatelné, že myšlenka nezávislosti neměla v Černé Hoře celonárodní podporu, ale nakonec byla vítězná.

5.3. Angažovanost vnějších aktérů v procesu vzniku

Černá Hora se, v angažovanosti jiných aktérů v procesu vzniku, od předchozích příkladů odlišuje, jelikož mezinárodní společenství bylo spíše pro zachování celistvosti SRJ, proto příliš nestálo o nezávislost Černé Hory. Djukanovićova vláda se, po válce v Kosovu, těšila podpoře západních zemí v čele s USA, jelikož působila jako jediná opozice vůči Miloševičovu režimu. Na Černou Horu se tak začalo pohlížet jako na ohnisko demokratizace SRJ. Západ tedy sice podporoval některé kroky vedoucí k posilování černohorské pozice, protože oslabovaly Miloševiče, otázka samostatného státu se však podpoře netěšila. Po pádu jeho režimu prohlásili představitelé USA, že nebudou podporovat další černohorské kroky směřující k nezávislosti. Spojené státy tak usilovaly o to, aby černohorští představitelé začali s Bělehradem spolupracovat

a dohodli se na společném státu, nikoliv na možnosti samostatnosti. Když tedy Černá Hora přišla s návrhem unie nezávislých států Srbska a Černé Hory, USA i EU tento návrh odmítly. Stanovisko EU bylo k otázce samostatnosti stejné jako USA, tedy: demokratická Černá Hora v demokratické Jugoslávii. Černá Hora však nestála o zachování SRJ a v roce 2001 se zdálo, že směřuje k referendu. Situaci však změnila intervence EU, která vyjádřila obavy, že by rozpad SRJ mohl ohrozit demokratizaci Srbska a způsobit „dominový efekt“ v celém regionu. Argumentovalo se také tím, že by se země mohla stát korumpovaným státem, ovládaných mafií, čímž se poukazovalo především na roli Djukanoviće při reexportu cigaret v devadesátých letech. Mnozí představitelé Bruselu si také nepřáli, aby k problematickým následnickým státům někdejší Jugoslávie přibyl další, s nímž budou muset v rámci snah o integraci do EU jednat. EU si tak ponechalo hlavní roli v dojednání určitého kompromisu mezi Srbskem a Černou Horou, který však měl mít podobu federace. Toho bylo dosaženo tzv. Bělehradskou dohodou, která znamenala zachování federace, ale také dala Černé Hoře možnost budoucího referenda o nezávislosti.

Roku 2005 vydaly Spojené státy oficiální stanovisko, že referendum, provedené v souladu s demokratickými pravidly, neohrozí stabilitu regionu. USA již tedy netlačily na zachování společného státu, jelikož obavy, že černohorská nezávislost vyvolá nezvladatelný „dominový efekt“, se v polovině nulté dekády rozptýlily. EU poté také přestala bránit myšlenku společného státu a ujala se rozhodující úlohy při stanovení pravidel referenda [Šístek 2017: 474–486].

5.4. Vývoj po nezávislosti

Po vyhlášení nezávislosti byla suverenita Černé Hory velmi rychle uznána členskými státy EU, a zároveň všemi stálými členy Rady Bezpečnosti OSN. 28. června 2006 se stal nový stát 192. členským státem OSN. V prvních letech samostatnosti se Černá Hora postupně stala členem různých mezinárodních organizací jako například Mezinárodní měnový fond, Světová Banka, Rada Evropy a mnoho dalších mezinárodních politických, ekonomických, sportovních a kulturních institucí a organizací. Hlavním cílem politických elit se ihned po vyhlášení nezávislosti

a v následujících letech stala snaha o začlenění země do EU a NATO [Radulović 2011: 80].

V první fázi po nezávislosti prožívala země hospodářský rozkvět způsobený především zahraničními investicemi. Země také navázala diplomatické styky se sousedními státy, včetně Srbska, a transformovala se v demokratický stát. V politickém prostředí byly v následných volbách potvrzeny pro-evropské nálady ve společnosti vítězstvím Koalice pro evropskou Černou Horu, skládající se z DPS a Sociálně demokratické strany Černé Hory (SDP), vedené premiérem Djukanovićem. I přes to, že v zemi existovala opozice vůči vládnoucí koalici, až do roku 2019 nedokázala získat dostatečný počet mandátů, který by jí zajistil většinu v parlamentu a působila nejednotně. V následujících letech tak volby soustavně vyhrávala pouze vládní koalice, přičemž dominantní osobou v politickém životě země se stal Milo Djukanović, jenž ovládal zemi buďto z pozice premiéra nebo z pozdější funkce prezidenta. Během dlouhého období vlády koalice započala Černá Hora od roku 2009 rozhovory s EU o potencionální integraci země do organizace. Status kandidáta na členství v EU získala Černá Hora v roce 2010 a po vstupu Chorvatska do organizace se v roce 2013 stala nejpokročilejším kandidátem na členství, a tuto pozici si nadále udržuje. Problémem zůstává v zemi rozšířená korupce, za což byl Djukanović často kritizovaný, a otázka nezávislých soudů, oba tyto problémy jsou zároveň typické pro státy v balkánském regionu. Politická situace se však dala, až do roku 2015, považovat za stabilní [Šístek 2017: 489–494].

Pokus o narušení politické a bezpečnostní stability přichází mezi lety 2015-2016. Impulzem byl prosinec 2015 a oficiální pozvánka Černé Hory do NATO. Ve srovnání se všeobecnou podporou vstupu do EU totiž neexistoval se vstupem země do NATO srovnatelný společenský a vnitropolitický konsenzus. S takovým krokem však nesouhlasilo ani Rusko, tradiční ekonomický partner Černé Hory. Odpor vůči integraci země měl z ruského hlediska spíše symbolický význam, v době vyhrocených vztahů s EU a USA kvůli anexi Krymu a zhoršení rusko-černoohorských vztahů, přesto byl doprovázen ostrou rétorikou a otevřenými pokusy o ovlivnění vnitropolitické situace [Šístek 2017: 494–495]. Moskva nejprve vířila protivládní protesty, při kterých demonstranti opozičních pro-ruských a pro-srbských menšinových stran vyzvali

Djukanoviće k rezignaci, ale situaci se nakonec podařilo, za pomoci policie, stabilizovat. Hrozba násilí poté zmařila volby v roce 2016, při kterých černohorská policie zatkla 20 lidí pro podezření z plánování atentátu na Djukanoviće. Tyto volby byly obecně považovány za volbu mezi pro-evropským nebo pro-ruským směřováním státu. Zároveň se později ukázalo, že šlo o Ruskem-podporovaný pokus o státní převrat [Lampe 2021]. Nakonec se však, díky masivní kampani, podařilo získat alespoň nadpoloviční podporu členství NATO [Šístek 2017: 495], a tak Černá Hora v červnu roku 2017 oficiálně vstoupila do tohoto partnerství [BBC 2018b].

Vnitropolitickou změnu v zemi a konec téměř tři dekády dlouhé vlády DPS přinesl rok 2019 a 2020. Djukanović nejprve před plánovanými volbami obvinil Srbsko a Rusko z vedení mediální války proti DPS za účelem nastolení loutkové vlády. Hlavní bod vzplanutí však přišel se zákonem, který vyžadoval, aby srbská pravoslavná církev zaregistrovala své rozsáhle pozemky na území Černé Hory, což odstartovalo „válku“ mezi institucí, ke které se hlásí až 72 % černohorských pravoslavných křesťanů a DPS. Zákon vedl k rozsáhlým pouličním protestům a povzbudil opoziční strany zastupující srbské etnikum v zemi, aby se spojily s církví. Síla tohoto hnutí se projevila právě v parlamentních volbách konaných roku 2020. V nich si zajistila rozsáhlá protivládní koalice, zahrnující srbské nacionalisty i liberály, nadpoloviční většinu mandátů. Djukanović tak je sice v současné době stále prezidentem, ale již se nemůže opřít o většinu v parlamentu. Nová vláda je zároveň považována za pro-srbskou a pro-ruskou, z toho důvodu panovaly obavy z možné změny ve směřování černohorské zahraniční politiky. Nově zvolený premiér Radulović však zatím ujišťuje, že nehodlá měnit pro-evropský kurz země [Crowcroft 2021]. Prozatím to tak vypadá, že konec nadvlády DPS nebude pro Černou Horu znamenat výraznou změnu, to však ukážou až následující roky. Podle Fragile States Indexu patří Černé Hoře 120. místo, situace v této zemi se tak dá považovat za poměrně stabilní a momentálně zda žádná vnitrostátní krize nehrozí [Fragile States Index 2021].

6. Závěr

Jak jsem již zmínil v úvodu, tato práce si klade za cíl představit proces vzniku jednotlivých států a porovnat jejich cestu k nezávislosti za pomoci čtyř hlavních otázek – jaké okolnosti předcházely nezávislostem jednotlivých zemí? Jaké jsou případné rozdíly v důvodech a argumentech pro samostatnost? Angažovali se v procesu vzniku jiní aktéři? Jaká je situace po nezávislosti?

Co se týče okolností předcházejících nezávislostem jednotlivých zemí. Jižní Súdán se během své cesty za nezávislostí transformoval z regionu, který byl součástí větších státních celků a společného státu, do samostatné země. Při svém vývoji tuto zemi zasáhly dvě občanské války, které trvaly téměř neustále od nezávislosti, jež získal ještě sjednocený Súdán na Velké Británii. Konečným cílem těchto konfliktů se stalo právo na rozhodnutí o vlastní samostatnosti. Po ukončení ozbrojených konfliktů v zemi započalo přechodné období na konci, kterého se v jižním Súdánu uskutečnilo referendum, v němž občané rozhodli o odtržení a vyhlášení nezávislosti. Východní Timor byl součástí portugalské koloniální říše a při předání moci do rukou místního obyvatelstva došlo téměř okamžitě k občanské válce, jež vyvrcholila ve vyhlášení nezávislosti. Tento krok však vedl k indonéské anexi území a k následné další občanské válce, ke které došlo již v rámci sjednocené indonéské republiky. Konečným cílem dlouholetého odporu se nakonec stalo taktéž vyhlášení nezávislosti. Mírová dohoda tak Východnímu Timoru po vypršení přechodného období zajistila právo na konání referenda, ve kterém se místní obyvatelstvo vyslovilo pro nezávislost země. Černá Hora ve svém vývoji získala nezávislost již roku 1860, ale po konci první světové války ji na dlouhou dobu ztratila, poté co se v nejrůznějších svazcích se Srbskem stala součástí větších státních celků. V zemi proběhla během druhé světové války také občanská válka, ve které šlo především o otázku budoucího směřování země, ale vítězství komunistů neznamenalo změnu v uspořádání státu. Politika Srbska zavedla zemi do války s ostatními státy Jugoslávie, a nakonec vedla k rozpadu Jugoslávie, ve které zbylo pouze Srbsko a Černá Hora. Černá Hora se však odmítala angažovat v srbských plánech, a tak si zajistila možnost konání referenda, jež proběhlo po přechodném období společného státu Srbska a Černé Hory. Referendum nakonec dopadlo úspěšně

pro stoupence nezávislosti země, když se většina vyslovila pro samostatné směřování země.

Z výše zmíněného tak lze konstatovat, že všechny tři státy byly součástí větších státních celků, které uplatňovaly dominanci na těchto zemích. Všechny tři státy rovněž zažily, při své cestě za nezávislostí, dvě občanské války a vznikly po přechodných obdobích, která byla zakončena konáním referend, ve kterých rozhodli občané o budoucnosti jednotlivých zemí. Důležitou skutečností byla také obměna ve vedení států, jejichž součástí byly námi vybrané země. Výměna představitelů znamenala změnu přístupu vůči těmto zemím a otevření otázky nezávislosti. Odlišnosti lze naopak spatřit v tom, že Jižní Súdán i Východní Timor byly kolonizovány evropskými mocnostmi, což Černá Hora díky své poloze logicky nemohla být. Černé Hory se naopak dotkly obě světové války, které výrazně ovlivnily budoucnost země, jelikož se dominantní role, při a po osvobození, ujalo Srbsko, zatímco Jižního Súdánu a Východního Timoru se nedotkla první světová válka a druhá světová válka neznamenal zásadní okamžik ve vývoji těchto zemí.

V důvodech pro samostatnost lze spatřit mezi zeměmi taktéž určitou shodu. Společným argumentem, kterým všechny státy mohly ospravedlňovat své kroky vedoucí k nezávislosti byla jejich marginální role v rámci větších státních celků. Ani jedna země neměla dominantní, a ani jen rovnocennou roli v rozhodovacím procesu. Dalším pojícím prvkem byly občanské války, které zasáhly všechny země. Avšak zatímco Jižní Súdán a Východní Timor byly utlačovanými stranami, bojující své války proti většímu agresorovi a za svou vlastní existenci, Černá Hora stála na počátku občanské války v Jugoslávii na straně agresora. S válkou však nesouhlasila, a tak se dá i vedení tohoto konfliktu považovat za důvod, proč nakonec Černá Hora začala usilovat o vlastní samostatnost. U všech tří států bylo taktéž problematické vytvořit názorově ucelenou opozici vůči jednotlivým centrálním vládám, to mohlo být jednou z příčin, proč dosáhly země nezávislosti až ve 21. století. K zformování celistvé opozice požadující nezávislost pomohly až samotné kroky jednotlivých vlád, vůči kterým se mohly opoziční skupiny vymezit.

Co se týče vnějších aktérů a jejich angažovanosti v procesu vzniku, je zřetelné, že se u každého státu angažovalo množství cizích států a entit. I když se dá snaha

o nezávislost a cesta k nezávislosti považovat za vnitrostátní záležitost, vnější aktéři v procesu sehráli svoji roli u všech tří států. U prvních dvou států, tedy u Jižního Súdánu a Východního Timoru, je možné konstatovat, že nebyly příliš podporovány v období studené války, jelikož v bipolárním mezinárodním prostředí se USA obávaly šíření komunismu v těchto zemích a pro OSN bylo složité během studené války cokoliv prosadit. Po konci studené války se však situace změnila a všichni aktéři podporovali, z různých důvodů, právo na nezávislost obou zemí. Pro Černou Horu byla situace obdobná, ale podpory se nedočkala ani po konci studené války, jelikož v ní mezinárodní společenství vidělo ohnisko demokratizace SFRJ. Obávali se především toho, že by odtržení Černé Hory ohrozilo demokratizaci Srbska a stabilitu celého regionu. Tento stát tak musel své snahy kvůli vnějším tlakům upozadit a odložit tak svou nezávislost o další tři roky.

Situace po vyhlášení nezávislosti se zdá být o všech tří států v mnoha ohledech obdobná. Všechny tři státy se velmi rychle staly členy OSN, čímž si zajistily mezinárodní uznání velkého množství států. Lze tedy konstatovat, že velmi rychle získaly svou vnější suverenitu. U všech tří států se taktéž ujaly dominantní role v zemi politické strany, které nejvíce propagovaly nezávislost nebo tvořily hlavní opozici v konfliktu proti jednotlivým centrálním vládám a jejich ozbrojeným složkám. Tyto politické strany, v čele se svými představiteli, však začaly působit autoritářsky, korupčně a diskriminačně. Všechny státy spojuje také fakt, že autoritativní chování vlády vedlo k pokusům o atentát na představitele vlády, který by vedl k pozdější snaze o státní převrat. V Černé Hoře se podařilo krizi zastavit za pomoci policie dříve, než by došlo k rozsáhlejšímu konfliktu. Ve Východním Timoru se krize vyostřila natolik, že musela zasáhnout mezinárodní koalice spolu s OSN, díky kterým se nakonec podařilo celý konflikt ukončit. V Jižním Súdánu poté vypukla plnohodnotná občanská válka, kterou ukončil až zásah OSN. V současnosti však panuje, více či méně křehký, mír ve všech třech zemích. Z výsledků Fragile States Indexu lze konstatovat, že nejhorší situace panuje v Jižním Súdánu, na druhém místě je poté Východní Timor a nejstabilněji působí Černá Hora.

Důvodů, proč lze Jižní Súdán zařadit na poslední místo, může být hned několik. Na území Jižního Súdánu probíhal v jeho historii téměř neustálý ozbrojený konflikt,

který rozvrátil celou zemi. Z toho důvodu v zemi ani nemohly být vytvořeny stabilní politické instituce. Ve vnitrostátních vztazích se také odráží velká etnická rozdílnost mezi obyvatelstvem. Představitel vlády poté často upřednostňuje příslušníky svého kmene (etnika) před ostatními. Na území Jižního Súdánu navíc musí stále působit jednotky OSN, které dohlíží na to, aby nedošlo k znovuvypuknutí ozbrojeného konfliktu v zemi. Můžeme tedy vidět, že si tato země nese problémy, které ohrožují její vnitřní suverenitu, již od svého vzniku.

I na Východním Timoru se podepsala dlouhá okupace Indonésií spojená s ozbrojeným konfliktem, jenž rozvrátil celou zemi. V přechodném období mezi konáním referenda se však podařilo, za pomoci OSN, vytvořit poměrně stabilní politické instituce. Postupně se však začali objevovat krize ve vládě a určitý stupeň diskriminace lidí ze západní části Východního Timoru, kde nepůsobil tak silný odpor proti Indonésii jako na východě země. I zde tak musely zakročit jednotky ze zahraničí, které však díky zlepšení bezpečnostní situace v zemi mohly Východní Timor opustit, a tak se zdá, že by se mohla jeho situace postupně stále zlepšovat.

Černá Hora je na tom oproti předchozím zemím o poznání lépe. V zemi se během vývoje dokázaly vytvořit poměrně stabilní politické instituce, které mohly být příkladem i pro sousední Srbsko. Ani válka ji natolik nezasáhla, jelikož se dokázala, díky distancování se od Srbska, vyhnout největším útokům NATO proti Miloševićovu Srbsku. V zemi také nedošlo k vypuknutí žádného konfliktu připomínajícího občanskou válku. Potencionálním ohrožením bezpečnosti v zemi může být etnická rozdílnost, kdy na území Černé Hory žije stále velké množství obyvatel hlásící se k srbskému etniku. I nová více pro-srbská vláda však prozatím neplánuje žádné radikální změny ve směřování země, proto v současnosti žádné narušení bezpečnosti zatím nehrozí. Černá Hora tak ze všech tří států působí nejstabilněji.

7. Seznam použité literatury a pramenů

100+1 (2016). *Velmi křehká svoboda ve Východním Timoru* (<https://www.stoplusjednicka.cz/velmi-krehka-svoboda-ve-vychodnim-timoru>, 31. 3. 2021).

Agné, Hans (2013). The politics of international recognition: symposium introduction. *International Theory* 5 (1), s. 94–106.

Al Jazeera (2020). *Timeline: South Sudan since independence* (<https://www.aljazeera.com/news/2020/2/22/timeline-south-sudan-since-independence>, 10. 3. 2021).

Allcock, John B. – Lampe, John R. (2021). Federation with Serbia. *Britannica*. 15. 4. 2021 (<https://www.britannica.com/place/Montenegro/Federation-with-Serbia>, 14. 6. 2021).

Aspinall, Edward – Berger, Mark T. (2001). The Break-up of Indonesia? Nationalisms after Decolonisation and the Limits of the Nation-State in Post-Cold War Southeast Asia. *Third World Quarterly* 22 (6), s. 1003–1024.

AU (nedatováno). *Member States*. (https://au.int/en/member_states/countryprofiles2, 9.3. 2021).

BBC (2011). *South Sudan backs independence – results*. (<https://www.bbc.com/news/world-africa-12379431>, 9. 3. 2021).

BBC (2018a). *East Timor profile – Timeline* (<https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-14952883>, 1. 4. 2021).

BBC (2018b). *Montenegro profile – Timeline* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-17670524>, 15. 6. 2021).

Bender, Kristof (nedatováno). Montenegro. *The Princeton Encyclopedia of Self-Determination* (<https://pesd.princeton.edu/node/726>, 20. 6. 2021).

- Bieber, Florian (2003). Montenegrin politics since the disintegration of Yugoslavia. In: Bieber, Florian ed., *Montenegro in Transition: Problems of Identity and Statehood* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft), s. 11–42.
- Braithwaite, John – Charlesworth, Hilary – Soares, Adérito (2012). A Brief History of Timor. In Braithwaite, John – Charlesworth, Hilary – Soares, Adérito eds., *Networked Governance of Freedom and Tyranny: Peace in Timor-Leste* (Canberra: ANU Press).
- Brinsmead, Jasmine (2019). *East Timor and Australia: a Love-Hate Relationship*. Australian Institute of International Affairs. 11. 8. 2019 (<https://www.internationalaffairs.org.au/news-item/east-timor-and-australia-a-love-hate-relationship/>, 26. 5. 2021).
- Collins, Robert O. (2012). *A history of modern Sudan* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Crawford, James (2007). *The Creation of States in International Law* (Oxford: Clarendon Press).
- Crowcroft, Orlando (2021). Montenegro wants to join the EU - but will Brussels have it? *Euronews*. 1. 2. 2021 (<https://www.euronews.com/2021/02/01/montenegro-wants-to-join-the-eu-but-will-brussels-have-it>, 15. 6. 2021).
- Dobbins, James – Jones, Seth G. a kol. (2005). East Timor. In: Dobbins, James – Jones, Seth G. a kol., *The UN's Role in Nation-Building: From the Congo to Iraq* (Santa Monica: RAND Corporation), s. 151–176.
- Dobbs, Michael (1999). Montenegro Easing Away From Serb Ally. *Washington Post*. 25. 6. 1999 (<https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/balkans/stories/montenegro062599.htm>, 20. 6. 2021).
- Feijó, Rui G. (2020). TIMOR-LESTE: Twenty Years after the Self-Determination Referendum. *Southeast Asian Affairs*, s. 381–390.
- Fňukal, Miloš (2019). *Politická Geografie* (Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci).

Fragile States Index (2021). *Global Data* (<https://fragilestatesindex.org/global-data/>, 20. 6. 2021).

Gallagher, Tom (2003). Identity in Flux, Destination Uncertain: Montenegro during and after the Yugoslav Wars. *International Journal of Politics, Culture and Society* 17 (1), s. 53–71.

International Crisis Group (2006). *Resolving Timor-Leste's Crisis* (<https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/timor-leste/resolving-timor-leste-s-crisis>, 1. 4. 2021).

International Crisis Group (2012). *China's New Courtship in South Sudan* (<https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/south-sudan/china-s-new-courtship-south-sudan>, 20. 4. 2021).

Kindlová, Miluše (2019). Obyvatelstvo, jednotlivec, stát. In: Reschová, Jana – Kindlová, Miluše a kol., *Státověda: Stát, Jednotlivec, Konstitucionalismus* (Praha: Wolters Kluwer), s. 78–114.

King, Roger – Kendall, Gavin (2004). *The State, Democracy and Globalization* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Klíma, Jan (1995). Břemeno nezávislosti – dvacet let od pádu posledního koloniálního impéria. *Mezinárodní vztahy* 30 (4), s. 58–63.

Klíma, Jan (1997). Východní Timor – špatné svědomí mezinárodního společenství. *Mezinárodní vztahy* 32 (1), s. 47–58.

Klíma, Jan (2012). *Dějiny Afriky: vývoj kontinentu, regionů a států* (Praha: Lidové noviny).

Lampe, John R. (2021). Independence of Montenegro. *Britannica*. 15. 4. 2021 (<https://www.britannica.com/place/Montenegro/Independence>, 15. 6. 2021).

LeRiche, Matthew – Arnold, Matthew (2012). *South Sudan from revolution to independence*. (London: Hurst & Company).

Operation Broken silence (2019). *Sudan's independence to civil war* (<https://operationbrokensilence.org/blog/sudans-independence-to-civil-war>, 22. 4. 2021).

Øystein, Rolandsen H. – Daly, Martin W. (2016). *A history of South Sudan: from slavery to independence* (Cambridge: Cambridge University Press).

Powell, Sian (2006). UN verdict on East Timor. *The Australian*. 19. 1. 2006 (<https://gsp.yale.edu/sites/default/files/files/UN%20verdict%20on%20East%20Timor.pdf>, 1. 6. 2021).

Prendergast, John – Mozersky, David (2004). Love Thy Neighbor: Regional Intervention in Sudan's Civil War. *Harvard International Review* 26 (1), s. 70–73.

Radulović, Momčilo (2011). Montenegro's Journey towards EU Accession. In: Rupnik, Jacques ed., *THE WESTERN BALKANS AND THE EU: 'THE HOUR OF EUROPE'*. (Paříž: EUISS).

Rastoder, Šerbo (2003). A short review of the history of Montenegro. In: Bieber, Florian ed., *Montenegro in Transition: Problems of Identity and Statehood* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft), s. 107–137.

Reschová, Jana (2019). Stát. Základní charakteristika. In: Reschová, Jana – Kindlová, Miluše a kol., *Státověda: Státověda: Stát, Jednotlivec, Konstitucionalismus* (Praha: Wolters Kluwer), s. 1–32.

RT (2011). *South Sudan gets international recognition*. (<https://www.rt.com/news/sudan-independence-cooperation-russia/>, 9. 3. 2021).

Rudincová, Kateřina (2015). When Colonial Borders Still Matter: The Emergence of South Sudan. *Journal of African History, Politics and Society* 1 (1), s. 89–115.

Rudincová, Kateřina (2016). Konflikt v Jižním Súdánu: příčiny a možnosti řešení. *Mezinárodní politika*. 11. 9. 2016 (<https://www.iir.cz/article/konflikt-v-jiznim-sudanu-priciny-a-moznosti-reseni>, 10. 3. 2021).

Salman, Salman M. A. (2013). South Sudan Road to Independence: Broken Promises and Lost Opportunities. *Global Business & Development Law Journal* 26 (2), s. 344–410.

Sarwar, Nadia (2012). Post-independence South Sudan. *Strategic Studies* 32 (2+3), s. 172–182.

Soares, Dionisio B. (2003). Political developments leading to the referendum. In: Fox, James J. – Soares, Dionisio B. eds., *Out of the Ashes: Destruction and Reconstruction of East Timor* (Canberra: ANU Press), s. 53–73.

Sørensen, Georg (2005). *Stát a mezinárodní vztahy* (Praha: Portál).

Šístek, František (2017). *Dějiny Černé Hory* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Trávníčková, Zuzana (2012). O státnosti a uznání státu v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika* 36 (4), (<https://www.iir.cz/article/o-statnosti-a-uznani-statu-v-mezinarodnim-pravu>, 14. 2. 2021).

UNMIS (nedatováno). *Background* (<https://unmis.unmissions.org/background-0>, 22. 4. 2021).

UNMISS (nedatováno). *Background* (<https://unmiss.unmissions.org/background>, 22. 4. 2021).

Van der Auweraert, Peter (2012). The 2006 crisis in Timor-Leste: A brief backgrounder. *Migration Research Series* 44, s. 13–19.

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Záhořík, Jan (2012). *Ohniska napětí v postkoloniální Africe* (Praha: Karolinum).

Záhořík, Jan (2016). *Bedžové a dějiny severovýchodního Súdánu* (Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni).

8. Cizojazyčné resumé

This bachelor thesis aims to introduce the process of creation of three states which emerged in the 21st century – South Sudan, East Timor, and Montenegro and compare the differences in their path to independence. To achieve these aims, the thesis will deal with the following questions: what circumstances preceded the independence of the countries? What are some possible differences in the reasons and arguments for independence? Were other actors involved in the process of creation? What is the situation in the states after the independence?

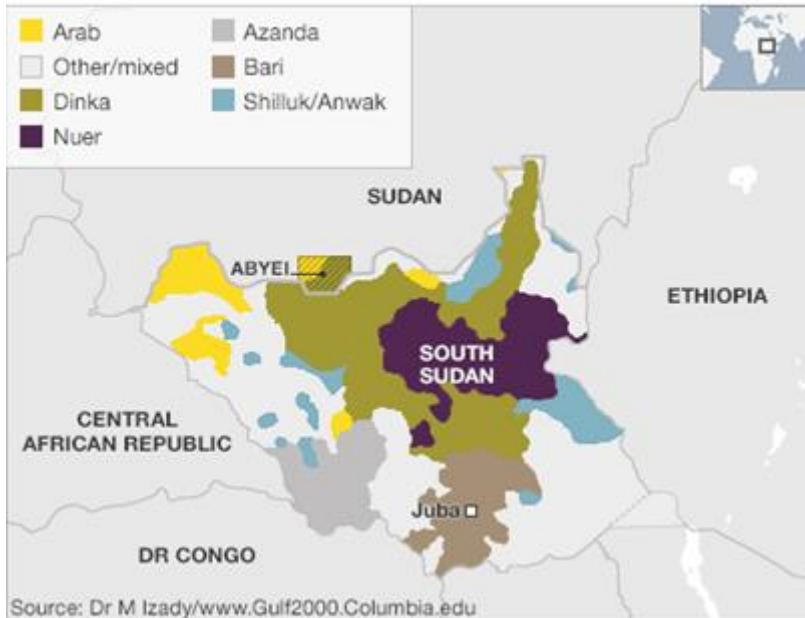
The thesis is divided into two parts. The first part deals with the creation of the state from the point of view of international law and politics and with statehood in general. In this part, I introduce the basic features of statehood, the possibilities for the state to acquire its territory, and international recognition of the state. That helps to better understand the concept of a “sovereign state”, to introduce what an entity in the international system must meet to be called a sovereign state and what recognition and non-recognition mean to states.

The following part deals with four main things in case studies to help better answer the questions. First, I introduce the historical and political development of each country until their independence. Then I focus on the main reasons why the states sought independence and the external actors which participated in the process of the creation of the countries. Finally, I introduce the development of the states from independence to the present. In the final part, I summarize the results obtained in each case study and compare whether these results are different, similar, or identical. I try to explain these results and focus on why this is so.

9. Přílohy

9.1. Příloha č. 1: Etnická diverzifikace v Jižním Súdánu:

Distribution of ethnic groups

Zdroj: (<https://www.bbc.com/news/world-africa-38174754>).

9.2. Příloha č. 2: Jednotlivé státy v rámci Jižního Súdánu:

Zdroj: (https://www.researchgate.net/figure/The-Ten-States-of-South-Sudan-with-Central-Equatoria-State-Highlighted_fig1_319179984).

9.3. Příloha č.3: Území Portugalského Timoru:

Zdroj: (<https://www.britannica.com/place/East-Timor>).

9.4. Příloha č.4: Rozdělení Jugoslávského království:

Zdroj:

https://cs.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1novina#/media/Soubor:Banovine_Jugoslavia.png